

Vezelvassector in opmars

Een analyse van de belangrijkste knelpunten en oplossingsrichtingen

R. Stokkers
S.R.M. Janssens
B.H.C. van der Waal

Projectcode 4013600

December 2004

Rapport 2.04.11

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Vezelvlassector in opmars; Een analyse van de belangrijkste knelpunten en oplossingsrichtingen

Stokkers, R., S.R.M. Janssens en B.H.C. van der Waal

Den Haag, LEI, 2004

Rapport 2.04.11; ISBN 90-5242-969-3; Prijs €16,25 (inclusief 6% BTW)

66 p., fig., tab., bijl.

Onderzoek naar de concurrentiepositie van de Nederlandse vlassector ten opzichte van België en Frankrijk. Met behulp van een SWOT-analyse worden de sterke en zwakke punten van en de kansen en bedreigingen voor de Nederlandse vlasteelt en -verwerking in kaart gebracht. Door de middel van een confrontatie van deze sterke en zwakke punten met de kansen en bedreigingen zijn oplossingen ontwikkeld en vertaald in concrete acties om de concurrentiekracht van de Nederlandse vlassector te verbeteren.

This is the report of an investigation into the competitiveness of the Dutch flax industry relative to Belgium and France. By means of a SWOT analysis, we have mapped out the strengths and weaknesses of the Dutch flax growing and processing industry, its opportunities and the threats that it faces. By means of a confrontation between these strengths and weaknesses on the one hand and the opportunities and threats on the other, we have developed solutions are developed and translated them into concrete actions to improve the competitiveness of the Dutch flax industry.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie.lei@wur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie.lei@wur.nl

© LEI, 2004

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
Summary	14
1. Inleiding	19
1.1 Aanleiding	19
1.2 Doelstelling	19
1.3 Werkwijze	20
1.4 Leeswijzer	21
2. Algemeen	22
2.1 Teelt en verwerking in West-Europa	22
2.2 Areaal en productie van vlas in de Europese Unie en de wereld	27
2.3 West-Europese en mondiale markt van vezelvlas en specifiek vlas-producten	29
3. Nederland	35
3.1 Teelt	35
3.2 Verwerking	39
3.3 Overheids- en sectorbeleid	40
4. België	42
4.1 Teelt	42
4.2 Verwerking	44
4.3 Overheids- en sectorbeleid	44
5. Frankrijk	46
5.1 Teelt	46
5.2 Verwerking	48
5.3 Overheids- en sectorbeleid	49
6. Vergelijking Nederland, België en Frankrijk	51

	Blz.
7. Knelpunten en oplossingsrichtingen	55
7.1 Kansen en bedreigingen	55
7.2 Sterke en zwakke punten	57
7.3 Oplossingsrichtingen en actiepunten	58
Literatuur	63
Bijlage	
1 Toepassingen van vezelvlas	65

Woord vooraf

De concurrentiepositie van de Nederlandse vezelvlassector staat onder druk. De afgelopen jaren is de marktvraag naar kwalitatief hoogwaardige West-Europese vlasvezels fors toegenomen. De groei van de sector in Nederland blijft echter achter bij de belangrijkste concurrenten België en Frankrijk.

De Commissie Vlas van het Hoofdproductschap Akkerbouw behartigt de gemeenschappelijke belangen van de Nederlandse vlassector. Zij wil de ontwikkeling van de Nederlandse teelt en verwerking van vezelvlas ondersteunen en de concurrentiekracht versterken. In dat kader heeft ze opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de concurrentiepositie van de Nederlandse vlassector in vergelijking met België en Frankrijk en oplossingen te ontwikkelen voor de belangrijkste knelpunten.

Het onderzoek is uitgevoerd door het LEI en het Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO). Hierbij werd nauw samengewerkt met een begeleidingscommissie bestaande uit de volgende personen:

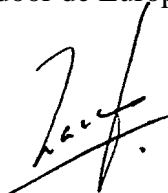
- drs. M. Elema (voorzitter)	HPA Commissie Vlas
- ir. D. Kasse (secretaris)	HPA Commissie Vlas
- M. Thomaes	vlasteler
- C.M. van der Weele	vlasteler
- ing. W. van der Zee	vlasteler
- ir. E. van de Bilt	vlasteler en -verwerker
- C. van Looy	vlasteler en -verwerker
- A. Steijaert	FNV Bondgenoten.

De begeleidingscommissie heeft voor het onderzoek een belangrijke adviserende rol vervuld en de leden van deze commissie worden dan ook bedankt voor hun bijdrage. Ook een bijzonder woord van dank aan de geïnterviewde personen, die bereid waren hun medewerking aan dit onderzoek te verlenen.

Het LEI is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en rapportage van het onderzoek. De volgende onderzoekers werkten mee:

- ir. R. Stokkers (projectleider)	LEI
- ing. S.R.M. Janssens	LEI
- ing. B.H.C. van der Waal	PPO cluster AGV.

Dit project is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van 10.000 euro door de Europese Unie uit het communautair initiatief 5B Phasing Out.

Prof.dr.ir. L.C Zachariasse
Algemeen directeur LEI B.V.

Samenvatting

Inleiding

De Commissie Vlas van het Hoofdproductschap Akkerbouw behartigt de gemeenschappelijke belangen van de Nederlandse vlassector. Deze commissie constateert dat de ontwikkeling van de Nederlandse teelt en -verwerking van vezelvlas achterblijft bij die in België en Frankrijk. Het doel van dit onderzoek is om op basis van een analyse van de situatie in de drie landen samen met de Nederlandse vlassector oplossingen te ontwikkelen om de achterstand in te lopen en te vertalen naar concrete acties.

In Nederland werd in 2003 circa 4.600 ha vezelvlas geteeld door 600 bedrijven. Het areaal lag voor 75% in de provincie Zeeland en daarbinnen nog eens voor 80% in Zeeuws-Vlaanderen. Daarnaast waren er acht verwerkers van vlas actief in Nederland.

Het Nederlandse areaal is klein vergeleken met landen als België (19.000 ha in 2003) en Frankrijk (77.000 ha in 2003). Ook de groei van het areaal in Nederland met 20% in de afgelopen zes jaar blijft achter bij die in België en Frankrijk van ruim 40%. In tabel 1 worden de belangrijkste kengetallen voor de vlassector in de drie landen weergegeven in 2002, het laatste jaar waarvoor alle gegevens compleet zijn.

Tabel 1 Vergelijking van de vlassector in Nederland, België en Frankrijk in 2002

Vergelijking 2002	Nederland	België	Frankrijk
<i>Teelt</i>			
Areaal (ha)	4.096	16.270	68.472
Aantal bedrijven	608	879	5.785
Areaal per bedrijf (ha)	6,74	18,51	11,84
<i>Verwerking</i>			
Verwerking binnenland (ton stro)	25.823	137.387	447.328
Aantal verwerkers	8	66	28
Verwerkt volume per bedrijf (ton stro)	3.228	2.082	15.976

Kansen

Groei vraag kwaliteitskleding op basis van vlas

China heeft zich ontwikkeld tot een van de belangrijkste producenten in de wereld van kwaliteitskleding en importeert grote hoeveelheden vlasvezels. Verder zorgt de verhoging van de levensstandaard in Azië voor een toenemende vraag naar kwaliteitskleding. Deze ontwikkelingen zorgen samen voor een groei van de vraag naar hoogwaardige textielproducten op basis van vlas.

Veelzijdige toepassingsmogelijkheden

Vlasvezels worden niet alleen toegepast in de textielindustrie, maar kunnen ook worden gebruikt als vervanger van glasvezels of synthetische vezels in technische toepassingen. Het vlaszaad kan worden benut voor de vervaardiging van lijnolie en diervoeder of als zaaizaad. Verder levert vlas houtige bestanddelen, die tot platen kunnen worden verwerkt of gebruikt als strooisel in stallen. Ten slotte bieden de restproducten van de vlasteelt en -verwerking goede mogelijkheden als brandstof voor de productie van groene energie.

Herziening plattelandsbeleid

Het huidige plattelandsontwikkelingsprogramma wordt in 2006 herzien. Momenteel heeft het beleid meer aandacht voor het behoud en stimuleren van de economische bedrijvigheid en werkgelegenheid op het platteland. De kans is daarmee groot dat dan meer ruimte zal ontstaan voor ondersteuning door de overheid bij de ontwikkeling van de agro-industrie.

Bedreigingen

Concurrentie andere vezelproducten

Het wereldverbruik van natuurlijke en synthetische vezels neemt jaarlijks toe, maar de groei zit met name bij de synthetisch geproduceerde vezels. De chemische industrie investeert veel geld in de ontwikkeling van nieuwe synthetische vezels met een hogere gebruikswaarde. Daarnaast ondervindt vlas ook concurrentie van andere natuurlijke vezels, met name van katoen.

Opkomst veredeling en vermeerdering van zaaizaad in Frankrijk

Nederland heeft traditioneel een sterke positie in de veredeling en vermeerdering van zaaizaad. In Frankrijk is evenwel de zelfvoorzieningsgraad voor zaaizaad aanzienlijk toegenomen. Hierdoor verminderen de exportmogelijkheden voor Nederlands zaaizaad en moeten nieuwe markten worden aangeboord.

Hoge kosten grond en arbeid

De productiefactoren grond en arbeid zijn in Nederland relatief schaars in vergelijking met België en Frankrijk. Dit resulteert in beduidend hogere kosten voor grond en arbeid.

Herziening landbouwbeleid Europese Unie

Door de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid is in Nederland na 2005 minder steun direct gekoppeld aan de vlasteelt dan in Frankrijk en België. Indien ook de additionele toeslag voor de verwerker van Nederlands vlas zou komen te vervallen, verzwakt de concurrentiepositie ten opzichte van de Franse vlasteelt. Een verschuiving in het bouwplan naar granen of graszaad is in die situatie denkbaar.

Investeringssteun België en Frankrijk

België en Frankrijk verlenen in het kader van nationale programma's voor plattelandsontwikkeling steun bij de structuurverbetering van de verwerking en afzet van onder andere vlas. Op investeringen in verbeteringen van het oogst- en verwerkingsproces en de kwaliteit van het product wordt 15 tot 23% subsidie verstrekt.

Sterke punten

Sterke marktpositie in de veredeling en vermeerdering van zaaizaad

In Nederland zijn drie veredelingsbedrijven actief en 80% van het vlasareaal is bestemd voor zaaizaadvermeerdering tegen bijna 40% in België en ruim 20% in Frankrijk. Nederland is mede door de goede zaaizaadkwaliteit een belangrijke exporteur van zaaizaad.

Nederlands erfgoed en positief imago vlasteelt

De vlascultuur behoort tot het Nederlands erfgoed en levert een bijdrage aan de diversiteit van het platteland. Vlas heeft bovendien een goed imago dankzij de milieuvriendelijke teelt en de gebruiksmogelijkheden als groene grondstof. Dit zorgt er voor dat de vlasteelt in het algemeen sympathie ontmoet bij beleidsmakers en politici.

Goede vermogenspositie vlasproductiebedrijven

De Nederlandse akkerbouwbedrijven met vlas bezitten ruim vier keer zoveel eigen vermogen dan die in België en Frankrijk. De solvabiliteit is met een aandeel eigen vermogen van 75% ook groter dan in België (65%) en Frankrijk (55%). Dit hangt samen met het grote aandeel eigen grond en de hoge marktwaarde van grond in Nederland. Deze gunstige financiële positie biedt in principe ruimte voor investeringen.

Zwakke punten

Geringe omvang teelt en verwerking

De omvang van de Nederlandse vlassector is bij zowel de teelt als verwerking fors kleiner dan in België en Frankrijk. Hierdoor is de financiële draagkracht voor collectieve voorzieningen als bijvoorbeeld onderzoek en voorlichting op het gebied van proces- en productinnovatie beduidend geringer.

Kleinschaligheid teelt en verwerking

De teelt en verwerking van vlas in Nederland en België zijn veel kleinschaliger dan in Frankrijk. Het aantal hectares vlas per landbouwbedrijf is in Frankrijk ongeveer twee keer zo groot en de verwerkte hoeveelheid vlasstro per verwerkingsbedrijf zelfs vijf keer. De hoge aanschafkosten van oogst- en verwerkingsmachines en de beperkte terugverdiencapaciteit beperken de investeringsbereidheid in Nederland.

Mindere vezelkwaliteit

De kwaliteit van de Nederlandse vlasvezels is minder goed dan de Belgische en Franse, maar mondiaal gezien nog steeds goed. De hoeveelheid en kwaliteit van de vezels zijn afhankelijk van het weer tijdens het dauwrotten. In noordelijker gelegen Nederland is de kans op ongunstig weer in de oogstperiode iets groter dan in België of Frankrijk.

Verouderde oogst- en verwerkingsmachines

Mede door de voornoemde kleinschaligheid en beperkte terugverdien capaciteit zijn de machines voor de oogst en verwerking van vlas in Nederland minder modern dan in België en Frankrijk, waar de vlasbedrijven bovendien door de nationale overheid financieel worden ondersteund bij de modernisering van het oogst- en verwerkingsproces.

Oplossingsrichtingen

1. Samenwerking telers en verwerkers

De geringe omvang en kleinschaligheid van de Nederlandse teelt en verwerking van vlas beperken de mogelijkheden om op de groeiende vraag naar kwaliteitskleding en industriële toepassingen in te spelen. Schaalvergroting van de teelt en verwerking vergroot de investeringsruimte voor verbetering van het oogst- en verwerkingsproces en de productkwaliteit en verlaagt de kosten van oogst en verwerking. De samenwerking tussen verwerkers en groepen telers verdient daarbij meer aandacht.

De schaalvergroting van individuele teeltbedrijven wordt belemmerd door de hoge kosten voor grond en arbeid. Door samenwerking op mechanisatiegebied zijn telers echter wel in staat meer werkzaamheden zelf uit te voeren en knelpunten in de beschikbaarheid van arbeid op te vangen. Op die manier kunnen telers bovendien een hoger saldo op de vlasteelt realiseren.

2. Verhoging investeringen in de vlasteelt

Gezien de goede vermogenspositie hebben veel Nederlandse akkerbouwers in principe voldoende financiële draagkracht om te investeren in de vlasteelt en zodoende in te spelen op de groeiende marktvraag naar vezels voor diverse toepassingen. De teelt en het mogelijke rendement genieten echter onder akkerbouwers weinig bekendheid, waardoor investeringen in de Nederlandse vlasteelt achterblijven.

3. Regionaal en nationaal stimuleringsbeleid

De vlascultuur behoort tot het Nederlands erfgoed en levert een bijdrage aan de diversiteit van het platteland. Vlas heeft bovendien een goed imago dankzij de milieuvriendelijke teelt en de gebruiksmogelijkheden als groene grondstof. Deze positieve eigenschappen bieden kansen om aandacht te vragen voor de vlasteelt bij de herziening van het plattelandsbeleid in 2006, waarin naar verwachting meer aandacht zal zijn voor het behoud en stimuleren van de economische bedrijvigheid en werkgelegenheid op het platteland. In Frankrijk en België heeft de vlassector op dit punt reeds successen behaald.

4. Europees landbouwbeleid

De vlasteelt ontmoet vanwege haar positieve eigenschappen ook veel sympathie bij landelijke en Europese politici en beleidsmakers. Dit biedt kansen om het landbouwbeleid van de Europese Unie zodanig te beïnvloeden, dat de Europese vlasteelt en -verwerking wordt ondersteund. Een bijzonder punt van aandacht is de evaluatie van de marktordening voor vlas en hennep eind 2005. Voorkomen moet worden dat de concurrentiepositie van de Nederlandse vlasteelt verzwakt.

5. *Investerings in de zaaizaadproductie*
De sterke marktpositie in de veredeling en vermeerdering van zaaizaad biedt Nederland de kans om de concurrentieslag met de Franse veredeling en vermeerdering met succes aan te gaan. Door de combinatie van zaaizaad- met vezelproductie kan een hogere toegevoegde waarde worden gerealiseerd, die in Nederland ook nodig is om de hoge kosten van grond en arbeid te kunnen dragen.
6. *Afzet van producten buiten de textielindustrie*
De toepassingsmogelijkheden voor diverse doeleinden naast textiel biedt kansen om de afzet van vlasproducten te verbreden en de concurrentie door andere synthetische en natuurlijke vezels te verminderen. De trefwoorden hierbij zijn: hernieuwbare grondstof, hergebruik en productinnovatie.
7. *Samenwerking in onderzoek met Frankrijk en België*
Nederland heeft door de geringe omvang van de vlassector een achterstand op kennisgebied. Een belangrijk knelpunt in de vlasteelt is het dauwrotten. Onderzoek gericht op een betere beheersing van dit proces verdient alle aandacht. Het zal leiden tot een vermindering van de oogstrisico's en een verbetering van de kwaliteit, waardoor de concurrentiekracht ten opzichte van andere vezels toeneemt.
8. *Promotie vlasproducten*
De goede gebruiksmogelijkheden en het positieve imago van vlas dienen een rol te spelen in de concurrentie met andere textielvezels en de stabilisatie van de afzet van vlasvezels.

Summary

Fibre flax sector coming on; An analysis of the most important bottlenecks and solutions

Introduction

The Flax Commission of the *Hoofdproductschap Akkerbouw* (Main Board for Arable Products) promotes the common interests of the Dutch flax industry. This commission has noted that the development of Dutch fibre flax cultivation and processing is lagging behind that of Belgium and France. The purpose of the present study is to develop solutions jointly with the Dutch flax industry, based on an analysis of the situation in the three countries, in order to make up the lost ground and to translate the proposals into concrete actions.

Some 4,600 ha of fibre flax were cultivated on 600 holdings in the Netherlands in 2003. Of that area, 75% was situated in the province of Zeeland and 80% of that 75% in the Zeeland Flanders sub-region. In addition, there were eight flax processors active in the Netherlands.

The Dutch fibre flax producing area is small in comparison with countries such as Belgium (19,000 hectares in 2003) and France (77,000 hectares in 2003). The growth of the area in the Netherlands by 20% in the past six years also lags behind that in Belgium and France, where the growth was over 40%. Table 1 shows the key figures for the flax industry in the three countries in 2002, the last year for which complete data are available.

Table 1 Comparison of the flax industry in the Netherlands, Belgium and France in 2002

Comparison 2002	The Netherlands	Belgium	France
<i>Cultivation</i>			
Area (hectares)	4,096	16,270	68,472
Number of holdings	608	879	5,785
Area per holding (hectares)	6.74	18.51	11.84
<i>Processing</i>			
Domestic processing (tonnes of straw)	25,823	137,387	447,328
Number of processors	8	66	28
Volume processed per holding (tonnes of straw)	3,228	2,082	15,976

Opportunities

Growth in demand for high-quality flax-based clothing

China has developed into one of the most important producers of high-quality clothing in the world and imports large quantities of flax fibres. In addition, the increase in the standard of living in Asia has created an increasing demand for quality clothing. These

developments are jointly responsible for a growth in the demand for high-quality textile products based on flax.

Multiple applications

Flax fibres are used not only in the textile industry, but are also used as a substitute for glass fibres or synthetic fibres in technical applications. The flax seed [linseed] can be used for the manufacture of linseed oil and animal fodder or as sowing seed. In addition, flax provides woody constituents, which can be processed into boards or used as bedding in animal stalls. Lastly, the waste from flax growing and processing has a good potential for use as fuel for the production of green energy.

Revision of rural policy

The present rural development programme will be revised in 2006. The policy is now paying more attention to the retention and encouragement of economic activity and employment in the countryside. Accordingly, there is a good chance that greater opportunities will be created for government support of the development of the agricultural industry.

Threats

Competition from other fibre products

The global consumption of natural and synthetic fibres is increasing annually, but most of the growth is in synthetically manufactured fibres. The chemicals industry is investing a lot of money in the development of new synthetic fibres with a higher use value. In addition, flax is also experiencing competition from other natural fibres, particularly cotton.

Rise in the improvement and multiplication of sowing seed in France

The Netherlands has traditionally enjoyed a strong position in the improvement and multiplication of sowing seed, but the level of self-sufficiency in sowing seed has increased considerably in France, thus reducing the export opportunities for Dutch sowing seed. New markets therefore have to be found.

High land and labour costs

The production factors of land and labour are relatively scarce in the Netherlands in comparison with Belgium and France, and this results in significantly higher land and labour costs.

Revision of European Union agricultural policy

Due to the reform of the Common Agricultural Policy, there will be less direct support for flax cultivation in the Netherlands after 2005 than in France and Belgium. If the additional payment for the processing of Dutch flax is also cancelled, the country's ability to compete with French flax cultivation will be weakened. A shift to cereals or grass seed is conceivable in that situation.

Investment support in Belgium and France

Belgium and France provide support for the structural improvement of the processing and marketing of flax and other crops under national rural development programmes. A 15 to 23% subsidy is paid on investments in improving the harvesting and processing and quality of the crop.

Strengths

Strong market position in the improvement and multiplication of sowing seed

Three seed improvement companies are active in the Netherlands and 80% of the flax area is used for sowing seed multiplication, compared with nearly 40% in Belgium and a little over 20% in France. The Netherlands is an important exporter of sowing seed, partly thanks to the good quality of the sowing seed.

Dutch heritage and positive image of flax cultivation

Flax cultivation forms part of the Dutch heritage and contributes to rural diversity. Moreover, flax enjoys a favourable image, thanks to the environmentally friendly cultivation method and its potential use as a green raw material. This ensures that flax growing is generally viewed sympathetically by policy makers and politicians.

Strong capital position of flax growing farms

The Dutch flax growing arable farms possess over four times as much owner's equity as those in Belgium and France. With a share of owner's equity of 75%, the solvency is also greater than in Belgium (65%) and France (55%). This is related to the high proportion of owner-occupied land and the high market value of land in the Netherlands. In principle, this favourable financial position offers scope for investment.

Weaknesses

Small scale of cultivation and processing

The Dutch flax industry is considerably smaller than in Belgium and France in terms of both cultivation and processing. As a result, there are considerably fewer financial resources for collective provisions such as research and information in the areas of processing and product innovation.

Small scale of cultivation and processing

Both the cultivation and the processing of flax in the Netherlands and Belgium are on a much smaller scale than in France. The number of hectares of flax per farm in France is about twice as great and the processed volume of flax straw per processing plant is as much as five times as great. The high acquisition costs of harvesting and processing machinery and the low returns limit Dutch willingness to invest.

Inferior fibre quality

The quality of the Dutch flax fibres is less good than in Belgium and France, although still good on a global level. The volume and quality of the fibres are dependent on the weather

during dew retting. In the more northern parts of the Netherlands, the chance of unfavourable weather in the harvesting period is somewhat greater than in Belgium or France.

Obsolete harvesting and processing machinery

Partly due to the small scale and limited payback capacity referred to above, the machines for harvesting and processing flax in the Netherlands are less modern than in Belgium and France, where the flax growers also enjoy financial support from the national government in the modernisation of their harvesting and processing.

Lines for a solution

1. Cooperation of growers and processors

The small size and scale of Dutch flax cultivation and processing limit the scope for exploiting the growing demand for high-quality clothing and industrial applications. Increases in scale of both the cultivation and processing increase the scope for investment in the improvement of harvesting and processing and the quality of the product, and reduces harvesting and processing costs. Cooperation between processors and groups of growers deserves more attention in this context.

The increase in scale of individual flax farms is hindered by the high land and labour costs. Cooperation in the area of mechanisation will, however, enable growers to perform more operations themselves and to absorb bottlenecks in the supply of labour. Moreover, in this way, growers can achieve a higher return on flax cultivation.

2. Increasing investments in flax growing

In principle, in view of their strong capital position, many Dutch arable farmers have sufficient financial resources to invest in flax cultivation and, in doing so, to exploit the growing market demand for fibres for various applications. However, Dutch arable farmers are largely unfamiliar with flax cultivation and the possible return, and have therefore failed to invest in it.

3. Regional and national incentives policy

Flax cultivation forms part of the Dutch heritage and contributes to the diversity of the countryside. Moreover, flax has a good image, thanks to its environmentally friendly cultivation and its potential for use as a green raw material. These positive characteristics provide an opening for demanding attention for flax cultivation during the revision of rural policy in 2006, in which more attention is expected to be paid to the retention and stimulation of economic activity and employment in the countryside. In France and Belgium, the flax industry has already achieved successes in this regard.

4. European agricultural policy

Thanks to its positive characteristics, flax cultivation also enjoys much sympathy among national and European politicians and policy makers. This offers opportunities to influence the agricultural policy of the European Union to support European flax growing and processing. A particular point of attention is the evaluation of the mar-

keting arrangement for flax and hemp at the end of 2005. We must prevent the competitiveness of Dutch flax cultivation being weakened.

5. *Investments in sowing seed production*

Its strong market position in the improvement and multiplication of sowing seed offers the Netherlands the opportunity to compete successfully with France. Through the combination of sowing seed and fibre production, greater added value can be achieved, which is also necessary in order to compensate for the high costs of land and labour in the Netherlands.

6. *Marketing of products outside the textile industry*

The potential for using flax for various purposes besides textiles offers opportunities for widening the sale of flax products and reducing the competition from other synthetic and natural fibres. The keywords here are: renewable raw material, reuse and product innovation.

7. *Research cooperation with France and Belgium*

Because of the small size of its flax industry, the Netherlands is lagging behind in the area of expertise. A major bottleneck in flax cultivation is dew retting. Research into improved control of this process is imperative. It will lead to a reduction in the harvesting risks and an improvement in quality, thereby enhancing its competitiveness relative to other fibres.

8. *Promotion of flax products*

The good use potential and the positive image of flax should play a role in the competition with other textile fibres and the stabilisation of the sale of flax fibres.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In Nederland wordt ongeveer 4.600 ha vezelvlas geteeld door 600 bedrijven. Daarnaast zijn er acht verwerkers van vlas actief in Nederland. Het areaal ligt voor 75% in de provincie Zeeland en daarbinnen nog eens voor 80% in Zeeuws-Vlaanderen.

Het Nederlandse areaal is relatief klein vergeleken met landen als België (19.000 ha) en Frankrijk (77.000 ha). Ook de groei van het areaal in Nederland met 20% in de afgelopen zes jaar blijft achter bij die in België en Frankrijk van ruim 40%. De toename van het areaal vlas in de drie landen is het resultaat van een grotere vraag naar kwalitatief hoogwaardige West-Europese vlasvezels, vooral vanuit de Chinese textielindustrie. Linnen heeft inmiddels een vaste plaats verworven in de collectie van veel aanbieders van kleding en de afzet van vlas is daarmee minder modegevoelig geworden.

De Commissie Vlas van het Hoofdproductschap Akkerbouw behartigt de gemeenschappelijke belangen van de Nederlandse vlassector. Zij vertegenwoordigt de telers en verwerkers van vlas, de handel in vlas en vlasproducten, de handel in zaailijnzaad en de kwekers van nieuwe rassen. De commissie constateert dat de ontwikkeling van de Nederlandse teelt en verwerking van vezelvlas achterblijft bij die in België en Frankrijk. Dit vormt de aanleiding tot bezinning op de toekomst van de Nederlandse vlassector en de opdracht tot dit onderzoek.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om in samenwerking met de Nederlandse vlassector oplossingsrichtingen te ontwikkelen om te kunnen concurreren met België en Frankrijk en deze oplossingen te vertalen naar een goed onderbouwd actieplan. Dit geschiedt op basis van een analyse van de knelpunten ofwel de factoren die er voor zorgen dat de ontwikkeling van de Nederlandse vlassector achterblijft bij die van België en Frankrijk.

De Commissie Vlas vraagt hierbij aandacht voor de structuur van de sector. Welke plaats is er weggelegd voor vlas op moderne akkerbouwbedrijven die worden geleid door jonge professionele ondernemers? Welke rol speelt de rentabiliteit van de vlasteelt en de contractuele relatie tussen de teler en verwerker hierbij? Welke ontwikkelingen maken de vlasverwerkende bedrijven door? Welke uitwerking heeft het nationale en Europese overheidsbeleid op de concurrentiepositie van de vlassector?

Het onderzoek is specifiek gericht op vezelvlas; olievlas wordt buiten beschouwing gelaten. Vervolgschakels in de keten als de textiel- en confectie-industrie en consumenten- en marktontwikkelingen worden in het onderzoek slechts beperkt meegenomen.

Het rapport moet dienen als achtergronddocument voor het overleg dat de vlassector voert met de overheid in het kader van de herziening van het EU-beleid op het gebied van

ondersteuning van de inkomens in de landbouw en plattelandsontwikkeling. Het gaat daarbij onder meer om de volgende onderwerpen: investeringssteun voor telers en verwerkende bedrijven, samenwerking in de keten, kwaliteitsverbetering, voorlichting en promotie.

1.3 Werkwijze

Het onderzoeksproject is opgebouwd uit zeven onderdelen:

1. *Vorbereiding*
Afstemming met de opdrachtgever over de onderzoeksvragen en projectdoelen, intern overleg over te gebruiken materiaal en methoden, samenstelling van een projectteam met de relevante deskundigheid, resulterend in een plan van aanpak.
2. *Verkenning van de sector*
Verzameling van statistische gegevens en kwalitatieve informatie aan de hand van literatuuronderzoek en verkennende interviews met vier personen uit de vlaseelt en -verwerking.
3. *Externe analyse*
Marktanalyse van de ontwikkelingen in vraag en aanbod, concurrentieanalyse van de verschillen met België en Frankrijk en omgevingsanalyse van belangrijke macro-economische actoren als overheid, maatschappij, economie en technologie. De elementen uit deze externe analyse zijn benoemd in termen van kansen of bedreigingen en ter verificatie aan een begeleidingscommissie van sectorvertegenwoordigers voorgelegd.
4. *Interne analyse*
Beschrijving van de Nederlandse vlasector. Hoe ziet de productie- en afzetketen van Nederlands vlas eruit? Welke producten brengt men voort voor welke afzetmarkten? Welke typen bedrijven en ondernemers zijn vertegenwoordigd in deze keten en hoe presteren zij? De elementen uit deze interne analyse zijn benoemd in termen van sterkten of zwakten en ter verificatie aan een begeleidingscommissie van sectorvertegenwoordigers voorgelegd.
5. *Vaststellen van de knelpunten*
In een confrontatiematrix zijn de belangrijkste kansen, bedreigingen, sterkten en zwakten weergegeven. Van elke combinatie is de betekenis voor de vlasector nagegaan. De belangrijkste knelpunten komen naar voren uit de gebieden 2, 3 en 4 in figuur 1.1; in gebied 1 gaat het al goed met de sector.

	<i>Kansen</i>	<i>Bedreigingen</i>
Sterktes	1	2
Zwaktes	3	4

Figuur 1.1 Confrontatiematrix

6. *Ontwikkelen van oplossingsrichtingen*

Voor de belangrijkste knelpunten zijn in een interactieve sessie met vertegenwoordigers van de vlassector oplossingsrichtingen uitgewerkt en geprioriteerd. Deze zijn vervat in een lijst met actiepunten, waarin acties zijn opgenomen door de sector zelf en door de overheid ten behoeve van de sector.

7. *Rapportage*

De uitkomsten van de voorgaande onderdelen worden gerapporteerd in een bondig rapport met samenvatting.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt eerst een algemene beschrijving gegeven van de teelt en verwerking van vezelvlas en de resulterende producten. Bovendien worden de ontwikkelingen in vraag en aanbod op Europees en mondiaal niveau geschetst. De hoofdstukken 3 t/m 5 zoomen in op de vlassector in respectievelijk Nederland, België en Frankrijk, gevolgd door een samenvattende vergelijking tussen deze drie landen in hoofdstuk 6. Ten slotte worden in hoofdstuk 7 de strategische knelpunten in de Nederlandse vlassector geïdentificeerd op basis van een SWOT-analyse en worden mogelijke oplossingsrichtingen in de vorm van actiepunten gepresenteerd.

2. Algemeen

2.1 Teelt en verwerking in West-Europa

De vlasteelt- en verwerking in West-Europa is geconcentreerd in de regio's Noordwest-Frankrijk, België en Zuidwest-Nederland. Het vezelvlas uit deze gebieden staat bekend als het beste ter wereld, wat wordt bepaald door drie gunstige factoren:

- geschikte grond;
- gunstige klimatologische omstandigheden;
- kennis en ervaring bij telers gericht op kwaliteitsproductie.

In deze paragraaf wordt eerst een algemene beschrijving gegeven van de teelt en verwerking van vezelvlas.

Grondsoort

Niet alle grondsoorten zijn geschikt voor de teelt van vlas. Belangrijk voor de teelt is een goede vochthoudende grond en een ongestoorde profielopbouw. De bodemvoorraad stikstof evenals de stikstofmineralisatie mag niet te groot zijn. De kans op legering wordt dan te groot. De pH moet minimaal 4,5 zijn. Problemen voor de teelt vormen het noordelijke wortelknobbelaaltje en percelen met structuurproblemen. De teelt vindt bij voorkeur plaats op lichte zavelgrond.

Vruchtwisseling

Vlas heeft een ruime rotatie nodig en heeft zelf een gunstig effect op de bodemvruchtbaarheid en de bodemgezondheid. Om een gezonde vruchtwisseling te houden mag vlas niet vaker dan één keer in de zes à zeven jaren op hetzelfde perceel geteeld worden. Ook is vlas kritisch als het gaat om de voorvrucht. Goede voorvruchten zijn wintertarwe en zomergerst. Minder geschikt als voorvrucht zijn aardappelen, suikerbieten, graszaad en groenbemesters. Aardappelen hebben namelijk als nadeel dat ze te veel stikstof naleveren en voor structuurbederf kunnen zorgen. Ook kunnen aardappelen een besmetting met de verwelkingsziekte *Verticillium dahliae* tot gevolg hebben. Bij suikerbieten moet erop gelet worden dat het vlas niet gezaaid wordt op een perceel waarop het jaar daarvoor erg laat en onder erg natte omstandigheden geoogst is. Graszaad en groenbemesters vergroten, door de grote hoeveelheid stikstof die door deze gewassen nageleverd wordt, de kans op legering. Vlas is geschikt als dekvrucht voor graszaad; naar schatting dient het op 30-50% van het areaal als dekvrucht.

Bemesting

Stikstof

Vlas is bijzonder gevoelig voor stikstof. Door de grote stikstofnalevering heeft een ruim gebruik van organische mest een nadelige invloed op de vezelkwaliteit en geeft het een verhoogde kans op legering. Bij voorkeur wordt er één gift gegeven bij de zaaibedbereding. De hoogte van de stikstofgift kan het beste bepaald worden op basis van de hoeveelheid stikstof die in het voorjaar in de bodem aanwezig is. Het stikstofadvies bedraagt 70 kg N minus de bodemvoorraad in de laag 0-60 cm. Bij een te verwachten grote stikstofmineralisatie zal de gift bijgesteld moeten worden. Het nieuwe mestbeleid zal het gebruik van dierlijke mest in de akkerbouw afremmen. Vlas komt hierdoor eerder in beeld voor een plaats in het bouwplan.

Fosfaat

Afhankelijk van de grondsoort en het Pw-getal wordt er maximaal 125 kg P₂O₅ per hectare gegeven. Dit gebeurt over het algemeen in het voorjaar, twee tot vier weken voor het zaaien.

Kali

Kali wordt gemakkelijk opgenomen door de vlasplant. Als er bouwplanbemesting wordt toegepast is een kali-bemesting niet noodzakelijk. Als dit niet het geval is, dan wordt er afhankelijk van het K-getal op kleigrond maximaal 200 kg K₂O per hectare gegeven.

Gewasbescherming

Onkruidbestrijding

Een goede onkruidbestrijding in vlas is erg belangrijk. Onkruiden veroorzaken schade aan het gewas door concurrentie om voedingsmiddelen, licht en water. Hoog onkruid heeft bovendien een negatief effect op de verwerkbaarheid van het gewas. Een van de meest problematische onkruiden is varkensgras. Tijdens de verwerking kunnen de onkruiden in het lint terechtkomen. Lint waarin verontreiniging van onkruiden zit, is minder sterk en minder goed te verven. Ook bij de zaadwinning is onkruid ongewenst. De onkruidzaden verontreinigen het lijnzaad. Met de huidige schoningstechnieken is het echter vrij eenvoudig eventuele verontreinigingen uit het zaaizaad te verwijderen.

De onkruidbestrijding wordt voor het grootste deel met chemische middelen uitgevoerd. Mechanische bestrijding is beperkt mogelijk; de rijen staan te dicht op elkaar om te kunnen schoffelen. Eggen is onder voorwaarden mogelijk tot een gewaslengte van 5 tot 15 cm. De chemische middelen die in vlas gebruikt mogen worden zijn beperkt. Het is daarom erg belangrijk om onkruiden in een vroeg stadium te bestrijden.

Ziekten en plagen

In vlas komt een aantal ziekten en plagen voor die schade kunnen aanrichten in het gewas. Aardvlooiën kunnen voor vraatschade zorgen. De kevertjes vreten aan de zaadlobben van de jonge vlasplantjes. De larven vreten aan het wortelstelsel. Afhankelijk van het weer

kunnen aardvlooiën vrij veel schade aanrichten. Er kan plantuitval ontstaan en groeiremning. Een of meer bespuitingen kunnen noodzakelijk zijn.

Tripsen veroorzaken schade die tot gevolg heeft dat de vlasstengel zich gaat vertakken, de zogenaamde drietandvorming. Hierdoor gaat de vezelopbrengst en -kwaliteit achteruit.

Het zaaizaad van vlas wordt meestal behandeld met een fungicide tegen diverse schimmels. De belangrijkste schimmels waar vlas last van kan hebben zijn de grauwe schimmel (*Botrytis*) en dode harrel (*Phoma*).

Een infectie met de grauwe schimmel (*Botrytis cinerea* of *Botrytis fuckeliana*) vindt plaats vanuit de bodem. Een aantasting met deze schimmel begint met oranjebruine vlekken op de stengelvoet. Ook de zaadlobben worden aangetast. Vervolgens ontstaan er insnoeringen en wordt de plant geheel met schimmelpuis bedekt. De aantasting treedt op in kleine plekjeverspreid over het perceel. Uitbreiding van de schimmelaantasting is het sterkst onder vochtige, broeierige omstandigheden. Belangrijk is om een te zware stand van het gewas te voorkomen door de bemesting af te stemmen op de gewasbehoefte en door niet te veel zaaizaad te gebruiken.

Dode harrel (*Phoma exigua* var. *linicola* of *Ascochyta linicola*) gaat over met het zaad. De verspreiding door het gewas heeft plaats vanuit de aangetaste kiemplanten gedurende het groeiseizoen. Kenmerkend voor deze schimmelaantasting zijn roodbruine insnoeringen in de stengel net boven de grond. In een later stadium, na de bloei, komen er tussen de gezonde planten gele, gevolgd door bruine en dode stengels voor. Aan de stengel zijn kleine zwarte stippen te zien waarin de sporen gevormd worden die later voor de verspreiding zorgen. De vezelkwaliteit wordt negatief beïnvloed door dode harrel.

Andere ziekten bij vlas zijn roest, kanker, verbruinen, vlasbrand, verwelkingsziekte, sclerotienrot en meeldauw.

Oogst en verwerking

Kenmerkend voor vlas is dat de gehele plant wordt geoogst en benut. Hoofdproducten van de teelt vormen het stro en het (lijn)zaad. Het gecertificeerde zaad wordt afgezet als zaaizaad en het overige zaad als oliezaad (slagzaad).

Na het trekken van het vlas wordt het stro eerst geroot. Dit roten geschiedt tegenwoordig hoofdzakelijk op het veld, het zogenaamde dauwrotten. Vervolgens wordt het stro geperst en afgevoerd naar een verwerkingsbedrijf. Hier wordt het zwingeld, een proces waarbij de houtdeeltjes van de vezels gescheiden worden. Het zwingelen levert lange vezels, korte vezels (lokken) en scheven (houtdeeltjes) op. Deze halfproducten worden afgezet naar diverse afnemers en aangewend bij de fabricage van een groot scala aan eindproducten (zie bijlage 1).

Ergens in de periode tussen het trekken en zwingelen worden de zaadbollen van het stro gescheiden, het zogenaamde repelen. De keuze van het tijdstip en de bijbehorende methode van repelen is afhankelijk van het feit of het vlas hoofdzakelijk voor de vezel of ook voor de winning van zaaizaad wordt geteeld. In het laatste geval is het belangrijk, dat er zo min mogelijk zaad verloren gaat en wordt het repelen zo vroeg mogelijk uitgevoerd. Hierdoor wordt tevens de kwaliteit gewaarborgd.

Hierna worden de diverse handelingen nader toegelicht.

Trekken

In tegenstelling tot graan wordt vlas niet gemaaid, maar in zijn geheel uit de grond getrokken. Op die manier wordt voorkomen dat er vezels op het land achterblijven. Het trekken moet onder droge omstandigheden gebeuren. Er worden bijna uitsluitend zelfrijdende trekmachines gebruikt. Deze zijn uitgerust met torpedo's die de vlasstengels scheiden in rijtjes. De planten worden vervolgens met een klemband uit de grond getrokken en achter de machine netjes neergelegd.

Voor het rotingsproces is het belangrijk dat het zwad overal even dik is. Ook moeten de planten netjes in het zwad liggen omdat er anders later in het verwerkingsproces bij het zwingelen problemen ontstaan.

Dauwrotten

Het rotten is de meest cruciale fase van de vlasteelt. Het is namelijk in sterke mate bepalend voor de hoeveelheid en kwaliteit van de vezel. Omdat dauwrotten buiten op het land plaatsvindt, is het proces sterk afhankelijk van de weersomstandigheden en valt het moeilijk te sturen. Dit houdt tevens in dat er bij goed weer voldoende capaciteit moet zijn om de oogstwerkzaamheden uit te voeren.

Het rotten is in feite een rottingsproces waarbij schimmels het pectine in het stro afbreken en de houtige delen loskomen van de vezels. Het totale rotingsproces duurt drie tot vijf weken, afhankelijk van regenval en temperatuur. Zolang het zwad vochtig is, gaat het rotten door. Het is van groot belang om het vlas op het juiste tijdstip droog te hebben en af te voeren. Onvolledige rotting geeft weliswaar vaak een hoge opbrengst aan vezels, maar gaat ten koste van de kwaliteit vanwege de verontreiniging met houtdeeltjes. Als het rottingsproces echter te lang doorgaat, worden de vezels ook aangetast en gaat de vezelsterkte achteruit. Overrotten kan optreden als het vlas niet tijdig wordt opgeraapt wegens ongunstige weersomstandigheden. Het verlies aan vezels kan in dat geval snel oplopen tot 2 à 3 % per week. Wanneer het gewas te lang blijft liggen, gaat zelfs de volledige oogst verloren.

Keren

Om het rotingsproces regelmatig te laten verlopen, wordt het zwad vlas één of meerdere keren gekeerd. Ook hiervoor is een speciale machine nodig.

Persen

Zodra het strovlas voldoende geroot en droog is, wordt het tegenwoordig in ronde balen geperst. Ook dit moet netjes gebeuren. Er wordt touw meegerold in de balen om hiermee de balen voor het zwingelen weer af te rollen.

Trekrepelen

Bij het trekrepelen worden de zaadbollen gelijk met het trekken gescheiden van het stro en afhankelijk van de machine direct gedorst. Omdat het stro eerder oogstrijp is dan het zaad, vindt het trekken bij deze methode vrij laat plaats. Dit vergroot de kans op vochtiger weersomstandigheden en daarmee op overrotten van het stro, maar de zaaizaadwinning is bij deze methode wel volledig. De zaadbollen hebben soms nog een vrij hoog vochtgehalte. Direct drogen is dan noodzakelijk om broei en schimmelvorming te voorkomen. Het drogen kan in kisten, maar ook los op een ventilatiekoker gebeuren. In eerste instantie

wordt buitenlucht gebruikt om zo de temperatuur laag te houden. Drogen met lucht warmer dan 30°C is schadelijk voor het zaad, omdat de kiemkracht dan afneemt. Het zaad wordt gedroogd tot een vochtpercentage van circa 10%. Bij dit vochtgehalte is het zaad goed te bewaren.

Keerrepelen

Bij het keerrepelen worden de zaadbollen 4 tot 10 dagen na het trekken gescheiden van het stro. Dit gebeurt tijdens het keren met een keerrepelmaschine. Na het keerrepelen blijft het stro in het zwad liggen. De zaadbollen worden door de keerrepelmaschine zelf gedorst of later apart centraal gedorst. Het voordeel van deze methode is dat er weinig zaad verloren gaat en het zaad dikwijls behoorlijk droog is, waardoor het nadrogen weinig energie kost. Wel moeten er na het trekken voldoende droge dagen zijn.

Ontzading in de fabriek

Bij deze methode wordt het vlas pas vlak voor het zwingelen in de fabriek gerepeld. De zaadbollen blijven dus gedurende de gehele rootperiode aan het stro. De methode is met betrekking tot arbeid en mechanisatie relatief goedkoop, maar leidt vaak tot grote zaadverliezen, zowel kwantitatief als kwalitatief.

Zwingelen

Bij het zwingelen wordt het lint vrijgemaakt van het stro. Het optimale vochtpercentage om het lint vrij te maken is 15-17%. Als het vlas onvoldoende geroot is, worden niet alle houtige delen losgeslagen. Als het vlas overroot is, worden de vezels kapot geslagen en blijven er meer korte en minder lange vezels over.

Investeringsen

De investeringen in oogstmechanisatie zijn in de vlasteelt weliswaar hoog, maar de capaciteit per seizoen van de afzonderlijke machines is ook groot (tabel 2.1). Omdat er relatief weinig vlas wordt geteeld, is het slechts voor enkele landbouwmachinefabrieken interessant om nieuwe machines te ontwikkelen. De benodigde machines worden op bestelling volgens de wensen van de klant gemaakt. De levertijden zijn echter erg lang; één jaar is geen uitzondering.

Tabel 2.1 Investeringsbedragen voor vlasoogstmachines bij diverse oogsmethoden (in €)

	Niet te velde ontzaden	Keerrepelen	Trekrepelen	Capaciteit (ha /uur)	Capaciteit (ha/seizoen) a)
Zelfrijdende vlastrekmachine	100.000	100.000		2	250
Zelfrijdende vlastrekepelmachine			250.000	1	125
Getrokken vlaskeerrepelmachine enkel		55.000		0,5-0,75	50
Zelfrijdende vlaskeerrepelmachine dubbel		180.000		1,5-2,0	175
Zelfrijdende vlaskeermachine enkel	29.500	29.500	29.500	0,5-0,75	50
Zelfrijdende vlaskeermachine dubbel	50.000	50.000	50.000	1,5-2,0	125
Getrokken zwadlichter 2-/4-rijig	7.000/ 11.000	7.000/ 11.000	7.000/ 11.000	3-4	150-200
Getrokken zwadrolpers	17.000	17.000	17.000	0,5-0,7	50
Zelfrijdende zwadrolpers	64.000	64.000	64.000	0,5-0,7	65

a) Indicatie uitgaande van een gemiddeld seizoen.

2.2 Areaal en productie van vlas in de Europese Unie en de wereld

Tabel 2.2 geeft een overzicht van het areaal vlas in de Europese Unie in de periode 1999-2003. Anno 2003 zijn Frankrijk, België en Nederland de belangrijkste productielanden. Het areaal vlas in deze landen is de afgelopen jaren fors toegenomen. De kortstondige Spaanse vlasteelt is sterk afgenomen, nadat een grootschalige fraude met EU-subsidies aan het licht was gekomen.

Tabel 2.2 Overzicht van het vezelvasareaal in de Europese Unie (in ha)

	1999	2000	2001	2002	2003
Frankrijk	49.129	55.680	67.961	68.472	76.664
België	12.149	13.300	16.900	15.567	19.250
Nederland	3.580	4.016	4.415	4.062	4.615
Duitsland	570	402	297	200	225
Oostenrijk	350	450	160	160	142
Denemarken	11	45	19	2	0
Finland	604	1.016	405	0	97
Spanje	122.400	13.643	571	60	2
Groot-Brittannië	14.000	12.809	4.050	3.000	175
Portugal	4.678	3.810	83	0	0
Zweden	1.327	21	54	25	0
Overige	0	0	0	0	20
Totaal	208.798	105.192	94.915	91.548	101.190

Bron: Association Generale des Producteurs de Lin (2004).

Tabel 2.3 geeft een langjarig overzicht van de ontwikkeling van het vlasareaal in de drie belangrijkste productielanden binnen de Europese Unie. Nederland neemt ten opzichte van Frankrijk en België een bescheiden positie in. Sinds 1991 is deze positie geleidelijk te-

ruggelopen tot 4,6% van het areaal in 2003. De Nederlandse vlassector maakt zich dan ook terecht zorgen om de geleidelijke verzwakking van haar positie.

Tabel 2.3 *Langjarige ontwikkeling van de vlasteelt in Frankrijk, België en Nederland (in ha)*

Jaar	Frankrijk	België	Nederland	Totaal	%Nederland	%België	%Frankrijk
1985	59.458	10.600	4.686	74.744	6,3	14,2	79,5
1988	55.375	10.585	4.777	70.737	6,8	15,0	78,3
1991	39.458	9.663	4.159	53.280	7,8	18,1	74,1
1994	49.952	11.178	4.539	65.669	6,9	17,0	76,1
1997	45.400	11.100	4.051	60.551	6,7	18,3	75,0
2000	55.680	13.300	4.016	72.996	5,5	18,2	76,3
2003	76.664	19.250	4.615	100.529	4,6	19,1	76,3

Bron: Vlasberichten.

Uit indicatieve gegevens van de Association Generale des Producteurs de Lin (www.asso.lin.fr) en interviews met deskundigen blijkt, dat de kwaliteit van de lange vlasvezels uit Frankrijk, België en Nederland mondiaal tot de topdrie te behoren. Van de overige belangrijke productielanden ter wereld behoren Egypte en Tsjechië op kwaliteitsgebied tot de middenmoot. De staart van het peleton wordt gevormd door Wit-Rusland, Polen, Oekraïne, Rusland en China met een matig tot slechte vezelkwaliteit.

In West-Europa zijn vijf verdelingsbedrijven actief in vlaszaai, waarvan twee in Frankrijk en drie in Nederland. Deze bedrijven zijn continu op zoek naar nieuwe rassen die bij de diverse markten passen. Van oudsher neemt de vermeerdering van zaaizaad een dominante positie in binnen de Nederlandse vlassector (tabel 2.4). Nederland is dan ook een belangrijke exporteur van zaaizaad. In de tabellen 2.5 en 2.6 wordt een vergelijking gemaakt met de zaaizaadvermeerdering in Frankrijk en België. Uit deze tabellen blijkt dat het totale vermeerderingsareaal van de drie landen fors is toegenomen, met name omdat het Franse vermeerderingsareaal flink is gestegen. Niet alleen de uitbreiding van het vlasareaal, maar ook het streven van Frankrijk naar zelfvoorziening voor zaaizaad ligt hieraan ten grondslag. Dit zelfvoorzieningsniveau heeft Frankrijk de laatste jaren min of meer bereikt.

Tabel 2.4 *Aandeel zaaizaadvermeerdering in areaal vlas in Nederland*

	Totaal vlas (ha)	NAK (ha)	NAK in % totaal
1994	4.539	3.712	82
1995	4.430	3.553	80
1996	3.830	3.342	87
1997	4.051	3.600	89
1998	3.320	2.994	90
1999	3.590	3.099	86
2000	4.016	3.420	85
2001	4.415	3.668	83
2002	4.062	3.347	82
2003	4.615	3.743	81

Bron: NAK.

Tabel 2.5 Ontwikkeling van het areaal zaaizaad van vlas in Frankrijk, België en Nederland (in ha)

	Frankrijk	België	Nederland	Totaal
2001	12.644	7.598	3.654	23.896
2002	16.149	6.797	3.344	26.290
2003	16.602	7.269	3.731	27.602

Bron: Vlasberichten.

Tabel 2.6 Zaaizaadareaal als percentage van totale vlasareaal in België, Frankrijk en Nederland

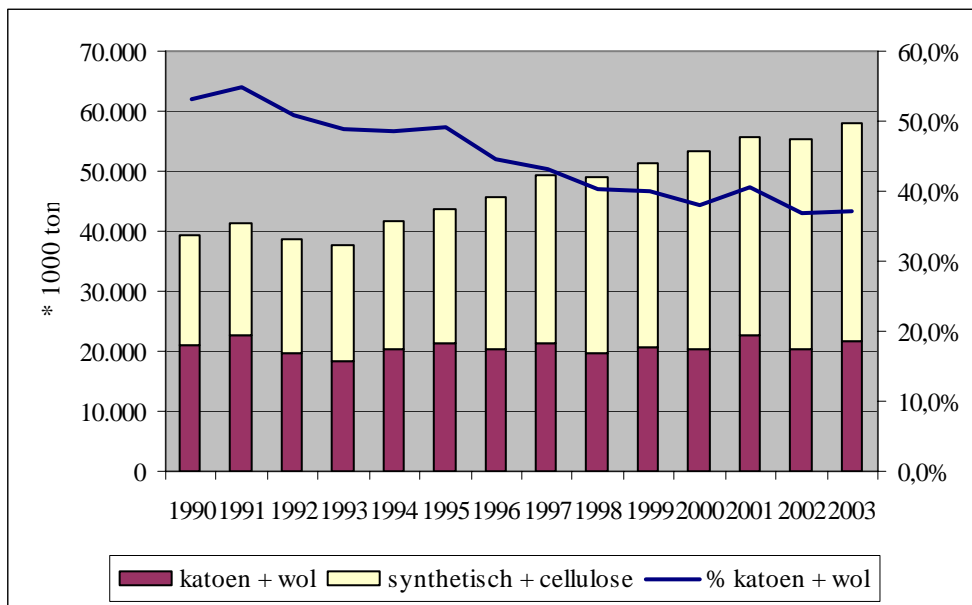
	Frankrijk	België	Nederland
2001	18,6%	45,0%	82,8%
2002	23,6%	43,7%	82,3%
2003	21,7%	37,8%	80,8%

Bron: Vlasberichten.

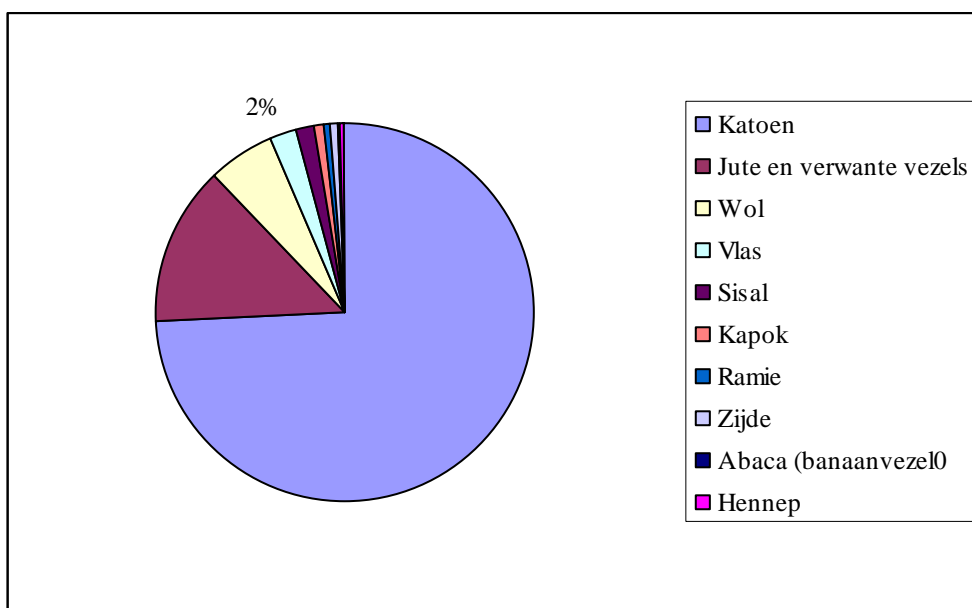
Er zijn enkele verschillen in zaaizaadkwaliteit tussen Nederland, België en Frankrijk. Nederland heeft een natuurlijk voordeel ten opzichte van Frankrijk, omdat vlas in de noordelijke teeltgebieden in het algemeen iets meer zaad en minder vezel oplevert dan in de zuidelijk gelegen gebieden. Naast wisselende weersomstandigheden hangt de zaaizaadkwaliteit vooral af van de toegepaste oogstmethode. Trekrepelen biedt de meeste zekerheid voor een goede zaadopbrengst, gevolgd door keerrepelen. Ontzaden op de fabriek is de meest risicovolle, maar ook goedkoopste methode van zaadwinning.

2.3 West-Europese en mondiale markt van vezelvlas en specifieke vlasproducten

De mondiale productie van natuurlijke en synthetische vezels neemt jaarlijks toe (figuur 2.1). De groei zit echter vooral in de synthetisch geproduceerde vezels, terwijl de productie van natuurlijke vezels vrijwel stabiel blijft. Het aandeel natuurlijke vezels neemt als gevolg daarvan steeds verder af. Binnen de natuurlijke vezels is katoen verreweg het belangrijkste product met een aandeel van 75%, op grote afstand gevolgd door jute en wol. Vlas heeft slechts een aandeel van 2% in de natuurlijke vezels (figuur 2.2).

Figuur 2.1 Ontwikkeling van de mondiale vezelproductie
Bron: Cerfs; bewerking LEI.

Figuur 2.2 Wereldproductie van natuurlijke vezels (over 1998-2000 gemiddeld 26 miljoen ton)
Bron: Vlasberichten.

Het wereldverbruik aan textielvezels zal naar verwachting toenemen van 59 miljoen ton in 2000 tot 88 miljoen ton in 2020. Oorzaken zijn de groei van de wereldbevolking in ontwikkelingslanden in Azië en Afrika en de stijging van het vezelverbruik tot 10 kg per persoon door de stijging van de levensstandaard. Verwacht wordt echter dat het productievolume van natuurlijke vezels zal stabiliseren. Alleen voor katoen zou dankzij efficiëntere teeltmethoden mogelijk nog een lichte groei in het verschiet liggen (Vlasberichten, 2004).

Van de mondiale vezelproductie wordt 50% tot kleding verwerkt, 25% in textiele toepassingen voor interieur (inclusief huishoudtextiel) en 25% in technische toepassingen. Het aandeel van technische toepassingen neemt toe. De chemische industrie zoekt continu naar nieuwe vezels die de goede eigenschappen van natuurlijke vezels zo goed mogelijk benaderen. Net als de textielindustrie verschuift de productie van synthetische vezels naar de lagelonenlanden.

Natuurlijke vezels hebben het imago van een exclusieve textielgrondstof, vanwege hun milieuvriendelijke karakter en unieke gebruikseigenschappen. Binnen de natuurlijke vezels nemen bastvezels en vooral vlas een specifieke plaats in. De rol van vlas in de toekomst is afhankelijk van de modernisering van de agrotechnische omgeving, de mate waarin het geschikt is voor de nieuwe verwerkingstechnieken en de ontwikkeling van de levensstandaard. Op grond hiervan wordt in Vlasberichten (2004) aangenomen, dat het verbruik van vlas nog licht kan oplopen van 782.000 ton in 2002 tot 800.000 ton in 2020.

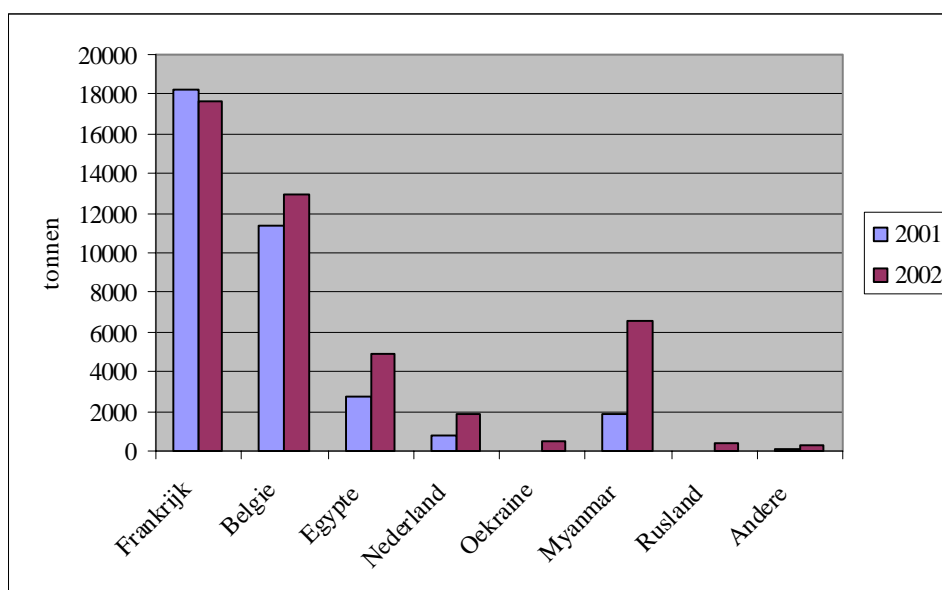
Deze verwachting wijkt af van de eerder gesignaleerde stabilisatie van natuurlijke vezels, maar is mede gebaseerd op de aanname dat het aanbod van kunstvezels niet onbeperkt kan worden opgedreven. Redenen daarvoor zijn:

- de gewijzigde vraag ten gunste van natuurlijke vezels;
- hoge ontwikkelingskosten van een nieuw type viscosevezel;
- hoge investeringskosten voor nieuwe productielijnen van synthetische vezels;
- het gebruik van een andere grondstof dan petroleum en de daarmee gepaard gaande investeringen.

West-Europese en mondiale linnenindustrie

De West-Europese textielindustrie is voor een belangrijk deel verdwenen of verplaatst naar lagelonenlanden. De kostenstijging van grondstoffen, energie en arbeid en de concurrentie van andere weefsels hebben ook de rentabiliteit van de West-Europese linnenindustrie onder druk gezet. Rond 2000 was nog sprake van een gunstig economisch klimaat, maar de huidige recessie leidt tot een lage bezettingsgraad en remt investeringen. De toekomst van de linnenmarkt laat zich lastig voorspellen, mede gezien de huidige druk op de prijzen van vlas en linnen. De lage dollarkoers is in ieder geval ongunstig voor de prijsvorming van de lange vezel, die voor 70% wordt geëxporteerd. In het algemeen werkt instabiliteit op de valutamarkt nadelig op de export. Bovendien schaft de Europese Unie per 1 januari 2005 alle importquota voor textiel- en kledingproducten uit WTO-landen af, waardoor een echte vrije markt voor textiel zal ontstaan.

China heeft zich ontpopt tot een van de belangrijkste textielproducenten ter wereld. Dit blijkt onder andere ook uit de importen van vezelvlas ten behoeve van de linnenproductie (figuur 2.3). Opvallend zijn de importen uit Myanmar, beter bekend als het voormalige Birma. Het gaat daarbij echter waarschijnlijk om doorvoer in plaats van lokale productie.

Figuur 2.3 Importen vezelvlas door China in 2001 en 2002
Bron: Vlasberichten.

China wordt in West-Europa ten onrechte nog beschouwd als leverancier van stoffen uit het lage kwaliteitssegment. De Chinezen zijn echter al vergevorderd in hun ambitie om door te stoten naar het hoge kwaliteitssegment van West-Europees linnen. Ook de West-Europese confectie van kwaliteitsmerken als Esprit en Mexx vindt in toenemende mate in China plaats.

De activiteiten van de vlasweverijen in West-Europa, gevestigd in België, Frankrijk, Italië, Spanje en Oostenrijk, worden afgemeten aan de hand van het garenverbruik. In de vier eerstgenoemde landen schommelde het garenverbruik in de periode 2001 tussen de 19.000 en 20.000 ton. Zwaartepunt van de West-Europese linnenindustrie is Italië met 53% van het totale garenverbruik. De Franse vlasweverijen lijken bezig met een inhaalslag. De achteruitgang in Spanje in 2002 (-28%) werd gecompenseerd door een toename in de andere drie landen (Italië +2%, België +4% en Frankrijk +5%).

Tabel 2.8 geeft de verdeling van het vlasgarenverbruik over diverse toepassingen. De kledingbranche bepaalt voor 60% het verbruik door de West-Europese vlasweverijen. Ten opzichte van de mondiale productie scoort linnen in West-Europa laag op de technische toepassingen.

Tabel 2.8 Verdeling van het garenverbruik over diverse toepassingen in de vijf linnenverwerkende landen in West-Europa in %

	Aandeel 2003	Verschuiving ten opzichte van 2002
Kleding	60	+11,8
Interieur	13	+5,4
Huishoudelijk textiel	19	+4,9
Technisch doek	8	-16,5

Bron: Vlasberichten.

De Europese vlasfederatie Confédération Européenne du Lin et du Chanvre (CELC) is vooral gericht op de innovatie en promotie van vlasproducten. De aangesloten vlas- en linnenproducenten voeren het label Masters of Linen (MOL), dat borg staat voor kwaliteitslinnen van in Europa geteeld en verwerkt vlas. Dankzij de promotie is vlas als nichevezelproduct uitgegroeid van een cyclische tot een structurele modecomponent. De hoop is dat dit de komende jaren zo zal blijven.

Consumenten- en modetrends

De consumentenvraag naar linnen is afhankelijk van vele factoren. Uit consumentenonderzoek blijken respondenten voor kleding behoorlijk trendgevoelig (tabel 2.9) Uit dit onderzoek blijkt bovendien dat consumenten zeker bij de aanschaf van kleding aansluiting zoeken bij nieuwe ontwikkelingen in de mode en de samenleving. Kleding is bij uitstek een mogelijkheid voor consumenten om zichzelf te onderscheiden. Bij aankoop van kleding zijn bepalend: stijlvoorkeuren, waardevoorkeuren en verschillende gebruiksmomenten.

Tabel 2.9 Trendgevoeligheid van consumenten in enkele marktsegmenten in %

	Uiterlijk	Woninginrichting	Kleding	Eet- en drinkgewoontes
Ja (= trendgevoelig)	31	24	48	28
Nee	69	76	52	72

Bron: Jaarboek GfK (2004).

Linnen profiteert van de huidige modetrend naar authenticiteit en kwaliteit. Het staat momenteel dan ook volop in de belangstelling en is veranderd van een exclusief naar een meer regulier product. Modetrends laten zich echter heel moeilijk voorspellen. Argumenten voor de positieve waardering door consumenten zijn:

- natuurlijk materiaal;
- milieuvriendelijk productieproces;
- unieke gebruikseigenschappen;
- sterke kwaliteit;
- gemakkelijk draagbaar (casual).

Het aantal seizoenscollecties in de winkel neemt naar verwachting toe van twee (winter en zomer) naar zes collecties per jaar. Dit betekent dat de collecties steeds vaker ververs worden, waardoor de inkoop bescheiden van omvang blijft om risico's van onverkochte kleding te beperken. Het gevolg is dat steeds flexibeler op de consumentenvraag gereageerd moet kunnen worden. Grote afstanden tussen productie en consumptie kunnen dan een belemmering vormen. De tendens wordt dan dat de massaproductie op afstand plaatsvindt in lagelonenlanden; de flexibele vraag moet echter snel ingevuld kunnen worden en de betreffende productie vindt dicht(er)bij plaats. Door de globalisatie wordt het in ieder geval moeilijker om linnen te associëren met een bepaalde regio.

Andere toepassingen van vlasbestanddelen

In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van producten en toepassingen waarvoor vlasvezels, scheven of zaad als grondstof dienen.

In Frankrijk, België en Nederland zijn vijf producenten van vlasplaten actief: twee in Frankrijk, twee in België en één in Nederland. Ze verwerken samen ongeveer 80% van de scheven, die in deze drie landen worden geproduceerd. De overige scheven worden hoofdzakelijk als strooisel afgezet naar de veehouderij. Het Nederlandse bedrijf heeft 25 werknemers in dienst en verwerkt de scheven van grofweg 6.000 ha vlas.

De afzet van de vlasplaten verloopt goed. Ze zijn in vergelijking met platen uit hout licht en voldoen zeer eenvoudig aan de duurzaamheidscriteria van het steeds belangrijker wordende FSC-keurmerk (Forest Stewardship Council).

Behalve in de textielindustrie worden vlaslokken ook gebruikt als grondstof voor de productie van isolatiemateriaal. In Nederland is Isovlas in Oisterwijk de enige producent in zijn soort. In Duitsland zijn circa tien producenten actief, die op basis van natuurlijke materialen als hennep, vlas, schapenwol en oude kranten isolatiemateriaal produceren.

Isovlas koopt de lokken in bij Belgische zwingelaars, die de grondstof mengen tot de gewenste kwaliteit. Het is niet onmogelijk dat het hierbij ten dele om Nederlandse lokken gaat. In 2003 verwerkte het bedrijf tweehonderd ton lokken en het verwacht zowel in 2004 als in 2005 een verdubbeling van de afzet.

De belangrijkste afzetmarkt van het bedrijf is Nederland en negentig procent van de productie gaat naar de bouw. Het product wordt toegepast in de lichte constructiebouw (onder andere daken) en heeft een gunstige isolerende werking. Het wordt in tegenstelling tot het anorganische glaswol als vriendelijk voor de gezondheid en het milieu getypeerd. Naast de bouw ziet Isovlas afzetmogelijkheden in de interieur- en installatiebranche, de auto-industrie en weg- en waterbouw.

De Duitse (en Franse) overheid stimuleren de eindgebruikers van natuurlijke isolatiematerialen met een subsidieregeling (www.fnr.de). Isovlas acht echter een goede promotie belangrijker en vindt dat de sector en overheid zelf het goede voorbeeld moeten geven van producttoepassingen.

Een belangrijke, nieuwe afzetmarkt voor de restproducten van vlas lijkt de energiewinning. Mede als gevolg van het KYOTO-protocol dient de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en de uitstoot van CO₂ te worden beperkt. Hierdoor neemt de belangstelling voor biomassa in de energieopwekking toe. Eerder nog dan de teelt van energiegewassen, ligt gezien de hoge grondprijs in Nederland een betere benutting van reststromen meer voor de hand. Eén hectare vlas levert drie tot vier ton scheven op met een energiewaarde gelijk aan anderhalf tot twee ton kolen en is daarmee een interessant alternatief.

3. Nederland

3.1 Teelt

De Nederlandse vlascultuur kent een grote traditie en draagt bij aan de diversiteit van het platteland. Het areaal vlas is echter in de 2e helft van de vorige eeuw hard terug gelopen. Zo werd begin jaren vijftig nog tussen de 25.000 en 30.000 ha vlas verbouwd; de laatste jaren schommelt het areaal nog slechts rond de 4.500 ha (tabel 3.1). Het belangrijkste teeltgebied is Zeeland en met name Zeeuws-Vlaanderen, waar een kleine driekwart van het Nederlandse vlasareaal wordt geteeld. De reden is dat ook de verwerking van vlas in deze regio is geconcentreerd. Bovendien zijn van hieruit ook de productiegebieden in België en Frankrijk goed te bereiken. Verder wordt in de provincies Flevoland en Noord-Brabant nog een substantieel areaal vlas geteeld en verwerkt.

Tabel 3.1 Vezelvasareaal in Nederland in de periode 2000-2002

	2000	2001	2002	2003
Flevoland	520	569	427	543
Noord-Holland	119	114	95	83
Zuid-Holland	190	152	117	185
Zeeland	3.105	3.394	3.074	3.359
Noord-Brabant	244	272	277	290
Overig	200	300	107	93
Totaal	4.378	4.801	4.097	4.553

Bron: CBS Landbouwtelling.

Binnen de Nederlandse akkerbouw is de vlassector te typeren als een kleine sector. Het aantal bedrijven met vlas is sinds 1975 meer dan gehalveerd tot ruim 600 bedrijven in 2002 (tabel 3.2). Deze ontwikkeling is grotendeels gecompenseerd door de schaalvergroting van ongeveer vier tot zeven hectare per bedrijf in dezelfde periode. Desondanks is het areaal vlas per bedrijf nog vrij beperkt in vergelijking met de hoofdgewassen als aardappelen en wintertarwe.

Tabel 3.2 Ontwikkeling van het aantal bedrijven met vlasteelt, het areaal en het gemiddelde areaal per bedrijf (in ha)

	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2001	2002
Bedrijven	1.389	970	888	1031	738	684	652	608
Areaal (ha)	5.100	4.058	4.368	5.535	4.407	4.379	4.755	4.096
Ha/bedrijf	3,67	4,18	4,92	5,37	5,97	6,40	7,29	6,74

Bron: CBS Landbouwtelling.

Structuur van de bedrijven

Hoe de structuur van het gemiddelde landbouwbedrijf met vlas in Nederland eruitziet, is helaas niet bekend. Wel is in de tabellen 3.3 en 3.4 een aantal kenmerken weergegeven van het gemiddelde Nederlandse akkerbouwbedrijf in 2002. Deze worden besproken in het vergelijkend hoofdstuk 6.

Tabel 3.3 Structuur van het gemiddelde Nederlandse akkerbouwbedrijf in 2002

	Per bedrijf	Per hectare
Economische grootte (ESU)	106,40	2,10
Totale arbeidsinzet (uren)	3.222	64
- onbetaald	2.686	53
- betaald	536	11
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	50,6	100%
- eigendom	26,6	53%
- gepacht	24,0	47%
Bouwplan (ha)		
- granen	12,73	25%
- overig akkerbouw (o.a. aardappelen, suikerbieten)	26,25	52%
- groenten en bloemen	4,75	9%
- voedergewassen	3,03	6%
- braak	1,10	2%
Totale opbrengsten (€)	174.230	3.443
- gewassen	145.746	2.880
- dieren	8.615	170
Totale kosten (€)	149.910	2.963
- variabel	52.878	1.045
- vast	38.760	766
- afschrijvingen	24.246	479
Subsidies (€)		
- gewas	5.300	105
- braak	448	9
Kosten (€)		
- onderhoud	11.272	223
- energie	5.945	117
- loonwerk	11.640	230
- betaald loon	6.122	121
- pacht grond en gebouwen	14.208	281
- rente	13.698	271

Bron: Eurostat FADN.

Tabel 3.4 Overige kengetallen Nederlandse akkerbouwbedrijven in 2002

Totaal vermogen (€)	1.007.992
- eigen vermogen	741.235
- vreemd vermogen	266.757
- land, perm. gewassen en quota	705.225
Aandeel eigen vermogen	74%
Bruto loon per uur (€)	11,42
Schatting waarde grond per ha (€)	26.512
Schatting pacht per ha (€)	592

Bron: Eurostat FADN.

Teeltcontracten en saldoberekeningen

De vlasteelt in Nederland is veelal geconcentreerd rond gespecialiseerde vlasverwerkingsbedrijven. Om de hoge aanschafkosten van oogst- en verwerkingsmachines te drukken, zijn zogenaamde vlaskernen ontstaan. Dit zijn samenwerkingsverbanden tussen telers en verwerkers of loonwerkers en deze vlaskernen bewerken gemiddeld tussen de 40 en 60 hectare vlas. De teelt vindt in het algemeen plaats op contractbasis, waardoor de verwerkers van de aanvoer van hun grondstoffen verzekerd zijn. Er zijn twee soorten contracten: de aan- en verkoopovereenkomst en de participatieovereenkomst (zie kader).

Aan- en verkoopovereenkomst - In dit geval wordt de totale oogst door de verwerker voor een vast bedrag per ton gekocht van de teler. De verwerker verwerkt het stro en verkoopt de producten voor eigen risico. Het teeltrisico ligt dus in deze situatie bij de teler en het marktrisico bij de verwerker.

Participatiecontract - In dit geval krijgt de teler in ieder geval een bepaald basisbedrag van de verwerker. Afhankelijk van de gerealiseerde verkoopprijs door de verwerker, ontvangt de teler hierop nog een aanvulling. Het teeltrisico ligt ook in deze situatie bij de teler, het marktrisico is echter gespreid en ligt zowel bij de teler als bij de verwerker.

Vrije teler - Het komt ook voor, dat de teler tot aan de verkoop eigenaar blijft van het (verwerkte) product. De gehele verwerking geschiedt dan in loonwerk. In deze situatie draagt de teler zowel het teelt- als marktrisico.

Het financiële resultaat van de vlasteelt wordt uitgedrukt in saldoberekeningen. Het saldo is de som van de bruto geldopbrengst minus de directe kosten. De indirecte kosten zijn niet meegenomen in deze berekening. Hierdoor zijn bedrijven beter met elkaar te vergelijken. In tabel 3.5 zijn de saldoberekeningen voor diverse oogstmethoden en contractvormen weergegeven. De cijfers zijn gebaseerd op de KWIN Akkerbouw en Vollegrondsgroenten en op de expertise van deskundigen.

Uit tabel 3.5 blijkt dat er enig verschil is in saldo tussen de diverse oogstmethoden en contractvormen. Omdat het beschikbare cijfermateriaal beperkt is en de verschillen per jaar groot kunnen zijn, is het moeilijk om een betrouwbaar beeld te geven.

Vergelijking met andere akkerbouwgewassen

De vlasteelt is qua plaats in het bouwplan en arbeidsbehoefte te vergelijken met de teelt van granen en raaigras. Wel is de vlasteelt beduidend risicovoller; het saldo van vlas kan niet alleen per jaar maar ook per bedrijf nogal verschillen. Gezien de risico's moet vlas gemiddeld duidelijk beter renderen dan de concurrerende gewassen, anders is het niet interessant om het gewas in het bouwplan op te nemen. In tabel 3.6 zijn ter vergelijking de saldoberekeningen van een aantal met vlas concurrerende gewassen opgenomen. Hieruit blijkt dat verschillen in saldo met vlas relatief klein zijn.

Tabel 3.5 Saldoberekeningen voor de teler van vlas in 2004

<i>Omschrijving</i>	<i>Hoeveelheid</i>	<i>Eenheid</i>	<i>Prijs</i>	Niet te velde ontzaden (verkoop- overeenkomst) <i>Bedrag</i>	Ontzaden te velde (participatie- contract) <i>Bedrag</i>
<i>Opbrengsten</i>					
Hoofdproduct (stro + zaad)	7.500	kg	0,14	1.050	
Vezelopbrengst (lang + kort)	1.600	kg	1,18		1.890
Zaaizaad (excl. zaaizaadtoeslag)	1.000	kg	0,68		680
EU-hectaretoeslag (regio 1)	1	ha	446,00	446	446
EU-zaaizaadtoeslag	1.000	kg	0,28		284
EU-steun lange vezel	1.000	kg	0,16		160
EU-steun korte vezel	600	kg	0,09		54
EU-steun verwerker	1	ha	120,00		120
<i>Brutogeldopbrengst</i>				<i>1.496</i>	<i>3.634</i>
<i>Toegerekende kosten</i>					
Zaaizaad	115	kg	1,78	-	205
<i>Meststoffen</i>					
N (KAS)	40	kg	0,55	22	22
P ₂ O ₅ (Tripelsuper)	80	kg	0,52	42	42
K ₂ O (Kali-60)	200	kg	0,31	62	62
<i>Gewasbeschermingsmiddelen</i>					
bentazon	3,00	liter	26,93	81	81
minerale olie	6,00	liter	2,83	8	8
MCPA	0,50	liter	4,85	2	2
triallyaat (Avadex)	3,50	liter	11,14	39	39
<i>Ziekten en plagen</i>					
deltamethrin	0,30	liter	37,43	11	11
<i>Energiekosten</i>					
brandstof, smeermiddelen	184	liter	0,35	65	65
<i>Afzetkosten</i>					
keuringskosten	1	ha	182	-	182
<i>Overige kosten</i>					
berekende rente	5,50	%	-	13	13
verzekering	0,90	%	1.050	9	-
	0,90	%	2.570	-	23
N-mineraalmonster	0,5	stuks	36,32	18	18
zwingelen				-	662
<i>Totaal toegerekende kosten</i>				<i>372</i>	<i>1.435</i>
<i>Saldo eigen mechanisatie</i>				<i>1.124</i>	<i>2.199</i>
Oogstkosten				-	948
<i>Saldo loonwerk</i>				<i>1.124</i>	<i>1.251</i>

Tabel 3.6 Saldi van een aantal met vlas concurrerende gewassen in 2004

	Wintertarwe	Engels raaigras	Zomergerst
Brutogeldopbrengst	1.090	1.321	919
EU-steun	446	484	446
Toegerekende kosten	525	630	355
Saldo eigen mechanisatie	1.330	1.175	1.245
Saldo loonwerk	1.236	1.175	1.174

De hervormingen van het Europese landbouwbeleid leiden ertoe dat de hectaretoeslagen in Nederland volledig worden ontkoppeld van de gewassen en opgaan in een bedrijfstoelage. De huidige zaaizaadsteun wordt met uitzondering van vlas eveneens ondergebracht in deze bedrijfstoelage. Door deze maatregelen blijft de saldopositie van vlas ten opzichte van granen gelijk, maar wordt ten opzichte van graszaad beter.

3.2 Verwerking

Het Nederlandse vlas wordt niet uitsluitend verwerkt in Nederland, maar ook geëxporteerd naar België. Daartegenover wordt door de Nederlandse verwerkers vlas geïmporteerd uit België en Frankrijk. In tabel 3.7 wordt een schatting gegeven van de import, export en verwerking van vlas in Nederland. Hieruit blijkt dat in Nederland 5 tot 10% meer vlas wordt verwerkt dan geteeld en dat het afgelopen jaar de import en verwerking in Nederland sneller zijn gegroeid dan het areaal en de export. Uit de studie Vlas 2000 (Riensema et al., 1990) blijkt, dat de Nederlandse import van onbewerkt vlas in 1987 op 1.100 ton lag en de export op 10.500 ton, wat overeenkwam met een derde van de Nederlandse productie. Dit duidt er op dat de Nederlandse import is toegenomen en vormt een mogelijke verklaring voor de achterblijvende groei van het areaal in Nederland ten opzichte van Frankrijk. Als mogelijke oorzaken hiervoor kunnen worden aangevoerd:

- inkoopprijs van buitenlands vlas is lager;
- kwaliteit buitenlands vlas is beter en levert een beter rendement in de verwerking;
- de transportafstand van de verwerkingsbedrijven in Zeeuws-Vlaanderen tot Noordwest-Frankrijk is kort in vergelijking met Nederlandse bedrijven in Flevoland en Noord-Nederland.

De acht verwerkers in Nederland hebben in 2002 in totaal ruim 4.200 ha vlas verwerkt, wat overeenkomt met ongeveer 26.000 ton stro.

Tabel 3.7 Import, export en verwerking van vlas in Nederland (in hectare)

	2002	2003	2003 als % van 2002
Teelt in Nederland	4.050	4.605	114
Export naar België	1.007	1.053	105
Verwerking in België in opdracht van Nederland	196	209	107
Import in Nederland	1.382	1.706	123
Verwerking in Nederland	4.229	5.049	119
Verwerking als % van teelt	104	110	

Bron: Kasse, HPA; bewerking LEI.

In Nederland is geen linnenindustrie meer; de productie van linnen is vrijwel geheel naar het buitenland verplaatst. Ook de hekelindustrie verdwijnt op termijn mogelijk geheel naar de lagelonenlanden. De Nederlandse vlasvezels worden dan ook vooral op de internationale exportmarkten afgezet. Een belangrijk deel van deze vezels wordt tegenwoordig in China tot linnen of linnenmelanges verwerkt.

In Nederland zit slechts één handelsbedrijf: Northern Linen B.V. te Oosterhout. Deze handelsonderneming koopt zelf lange vezels in en laat deze in Rusland en China verwerken tot naturel of gebleekt ruwdoek (passieve veredeling). Dit ruwdoek wordt vervolgens weer wereldwijd afgezet. De verwachting is dat de tussenhandel in de toekomst geheel verdwijnt en dat inkopers van de linnenindustrie rechtstreeks zaken gaan doen met de vlasverwerkers.

3.3 Overheids- en sectorbeleid

Steunregelingen Europese Unie

Vlas is een marktordeningsgewas en valt onder de steunregeling voor akkerbouwgewassen van de Europese Unie. Volgens deze regeling ontvangen Nederlandse vlastelers in regio 1, waar de teelt is geconcentreerd, een toeslag van €446 per hectare. Als echter het totale areaal akkerbouwgewassen onder de steunregeling groter is dan 13 ha, moet verplicht een deel van het areaal worden gebraakt. Hierdoor daalt vanzelfsprekend het rendement van deze teelten. Vlasverwerkers die veel land huren voor eigen vlasteelt, moeten ook voldoen aan deze braakverplichting en zullen dus extra land moeten huren voor de braak. Gezien de hoge grond- en pachtprizen in Nederland vormt de braakregeling een belemmering voor de uitbreiding van het areaal en de schaalvergroting.

Daarnaast kent de Europese Unie de marktordening voor vlas en hennep, welke in Nederland wordt uitgevoerd door het Hoofdproductschap Akkerbouw (HPA). Deze steun wordt in principe uitgekeerd aan erkende vlasverwerkers; de bedragen zijn vermeld in tabel 3.8. Tot en met 2005 kunnen verwerkers bovendien aanspraak maken op een aanvullende steun, die gekoppeld is aan de herkomst van het vlas. Voor Nederland en enkele gemeenten in België bedraagt deze steun €120/ha, voor de rest van België en enkele gemeenten in Frankrijk €50/ha. Deze aanvullende steun is gebaseerd op het historische gegeven, dat Nederland in het verleden een hogere vezelvassteun ontving dan andere regio's in de Europese Unie. Dit vanwege de hogere lijnzaadopbrengsten per hectare in Nederland en het feit dat een deel van de vezelvassteun was gebaseerd op het verschil tussen de wereldmarktprijs voor lijnzaad en de binnen de EU geldende streefprijs. Nederlandse telers kunnen verwerkers een hogere prijs voor hun producten rekenen, omdat de verwerkers hiervoor worden gecompenseerd.

Ten slotte valt vlas ook nog onder de marktordening voor zaaizaden van de Europese Unie (tabel 3.8). Deze zaaizaadsteun wordt via de verwerker doorgegeven aan de recht-hebbende teler en is meestal verdisconteerd in de prijs die de teler ontvangt voor het geleverde product.

Tabel 3.8 Steunbedragen per ton vezelopbrengst en kg zaaizaad

Product	Oogstjaar	Steunbedrag
Lange vezel	2002 t/m 2005	€160 per ton
Lange vezel	Vanaf 2006	€200 per ton
Korte vezel	2002 t/m 2005	€90 per ton
Zaaizaad vezelvas	Vanaf 2002	€28,38 per 100 kg

Op grond van de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB), die in Nederland in 2006 wordt doorgevoerd, zal de hectaresteen voor telers worden ont-koppeld en vervangen door een bedrijfstoelag. Deze bedrijfstoelag is gebaseerd op de periode 2000-2002, de teler wordt echter vrij in zijn gewaskeuze. De braak blijft wel be-staan, maar wordt gebaseerd op de braakverplichtingen in de genoemde referentieperiode (2000-2002) en gereguleerd via zogenaamde braaktoelagerechten. Overigens gold voor vlas in 2000 nog geen braakverplichting. Vanaf 2006 geldt bij uitbreiding van het areaal marktordeningsgewassen (onder andere granen, vlas) boven de 13 hectare niet langer de braakverplichting. In die zin valt er een belemmering voor de vlasteelt weg.

De zaaizaadsteun zal wel gekoppeld blijven aan de productie van vlas.

Steun Nederlandse overheid

De Nederlandse overheid heeft binnen het plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) geen ruimte gemaakt voor subsidiemogelijkheden voor de vlassector. Ook binnen het innovatie-traject van het Ministerie van Landbouw zijn geen subsidiemogelijkheden voor vlas opgenomen. In het verleden heeft onder meer de provincie Zeeland vanuit de oude 5B-gelden investeringssubsidies toegekend aan vlaskernen. In de huidige 5B-regeling zijn de subsidiemogelijkheden voor de primaire landbouw in principe uitgesloten. Ook vanuit an-dere regionale fondsen wordt geen steun aan individuele bedrijven verstrekt.

Gewasbescherming

Als gevolg van het Nederlandse gewasbeschermingsbeleid is de beschikbaarheid van ge-wasbeschermingsmiddelen voor de Nederlandse vlasteelt minder dan in België en Frankrijk. Nieuwe toelatingen voor de vlasteelt blijven uit. Dit komt enerzijds door de tra-ge werking van de Commissie Toelating Gewasbeschermingsmiddelen. Anderzijds zijn de kosten van een aanvraag tot toelating voor de gewasbeschermingsindustrie hoog in ver-houding tot het geringe areaal en het beperkte economische belang van vlas. Het onlangs door de Nederlandse overheid ingestelde Fonds Toelating Kleine Gewassen en de harmo-nisatie van de wet- en regelgeving binnen de Europese Unie per 2008 zullen hierin verbetering brengen. Toch zal het toelatingsbeleid in Nederland naar verwachting strenger blijven dan in andere EU-landen, vanwege de extra voorzorgsmaatregelen ter bescherming van het oppervlaktewater.

Ondernemersklimaat

Het ondernemersklimaat in Nederland wordt door vlastelers- en verwerkers als knellend en ongunstig ervaren. Er zijn veel regels en wetten die allerlei beperkingen opleggen aan on-dernemers. Bovendien is de administratieve lastendruk erg hoog.

Kennis

Het door de Nederlandse overheid én landbouw gefinancierde OVO-drieluik is in het afge-lopen decennium grotendeels verdwenen. Hierdoor is kennis minder gemakkelijk en goedkoop beschikbaar en stroomt kennis vanuit onderzoek via onderwijs en voorlichting minder goed door naar de praktijk. Door de geringe omvang van de vlassector is er ook bij instellingen als banken en accountantskantoren vaak weinig kennis aanwezig.

4. België

4.1 Teelt

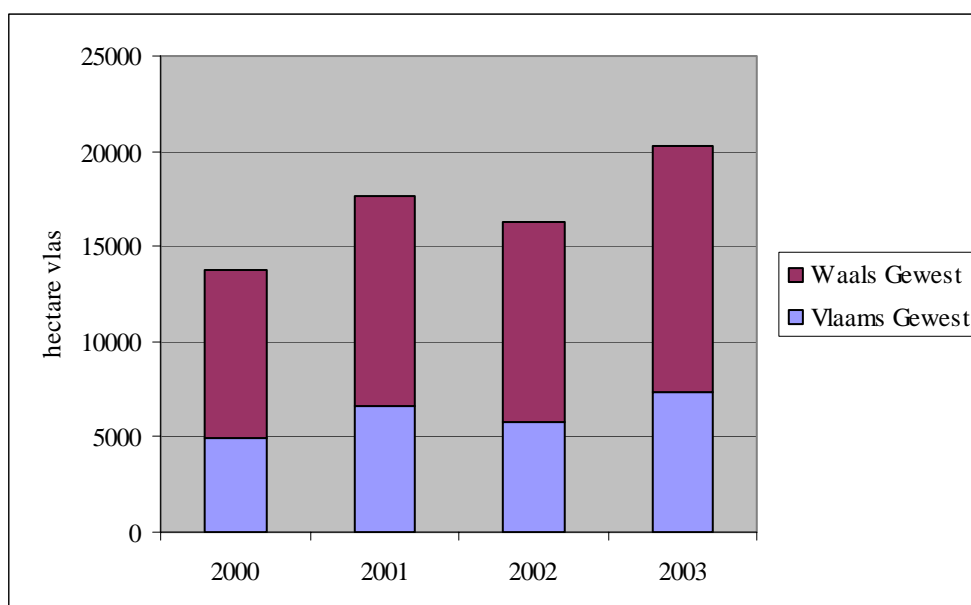
De vlascultuur in België lijkt erg op die in Nederland en kent eveneens een eeuwenlange en diepgewortelde traditie. Als traditioneel vlasproducent neemt België ongeveer 18% van de totale Europese vlasareaal voor haar rekening. In de periode 2000-2003 liet het Belgische vlasareaal een uitbreiding zien met ruim 30% tot 19.250 ha in 2003, gepaard met een even grote stijging van de productie tot 132.000 ton stro in 2003 (tabel 4.1). Overigens ging in 2001 de productie van 43% van het areaal verloren door overtollige neerslag (Vlasberichten). In figuur 4.1 wordt de verdeling van het vlasareaal over de diverse Belgische gewesten geïllustreerd.

Tabel 4.1 Areaal en productie van vlas in België

	2000	2001	2002	2003 a)
Areaal	13.761	17.662	16.270	19.250
Stroproductie (ton)	90.011	45.288	108.017	131.577
Stro-opbrengst (ton/ha)	6,54	2,56	6,64	6,64

a) geschat

Bron: IENICA (2003).

Figuur 4.1 Areaal vlas verdeeld over de diverse gewesten in België

Structuur van de bedrijven

De structuur van het gemiddelde landbouwbedrijf met vlas in België is net als in Nederland niet bekend. In de tabellen 4.2 en 4.3 worden daarom de kenmerken weergegeven van het gemiddelde Belgische akkerbouwbedrijf in 2002. Deze worden echter besproken in het vergelijkend hoofdstuk 6.

Tabel 4.2 Structuur van het gemiddelde Belgische akkerbouwbedrijf in 2002

	Per bedrijf	Per hectare
Economische grootte (ESU)	70,18	1,42
Totale arbeidsinzet (uren)	3.678	74
- onbetaald	3.192	64
- betaald	486	10
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	49,58	100%
- eigendom	10,50	21%
- gepacht	39,08	79%
Bouwplan (ha)		
- granen	19,38	39%
- overig akkerbouw (o.a. aardappelen, suikerbieten)	18,99	38%
- groenten en bloemen	3,20	6%
- voedergewassen	5,23	11%
- braak	1,37	3%
Totale opbrengsten (€)	112.984	2.279
- gewassen	91.659	1.849
- dieren	16.495	333
Totale kosten (€)	81.396	1.642
- variabel	35.078	708
- vast	18.132	366
- afschrijvingen	11.282	228
Subsidies (€)		
- gewas	7.989	161
- braak	583	12
Kosten (€)		
- onderhoud	4.690	95
- energie	2.401	48
- loonwerk	9.085	183
- betaald loon	3.027	61
- pacht grond en gebouwen	8.853	179
- rente	5.025	101

Bron: Eurostat FADN.

Tabel 4.3 Overige kengetallen Belgische akkerbouwbedrijven in 2002

Totaal vermogen (€)	264.615
- eigen vermogen	173.549
- vreemd vermogen	91.066
- land, perm. gewassen en quota	137.935
Aandeel eigen vermogen	66%
Brutoloon per uur (€)	6,23
Schatting waarde grond per ha (€)	13.137
Schatting pacht per ha (€)	227

Bron: Eurostat FADN.

Opbrengsten

De vlasopbrengsten in België liggen gemiddeld op zes tot zeven ton stro per hectare. Deze hoeveelheid stro levert ongeveer 1,3 tot 2,0 ton vezels, 1,0 ton lijnzaad en 3,5 ton scheven. Door de grote oogstrisico's kunnen de opbrengsten van jaar tot jaar sterk verschillen.

4.2 Verwerking

In 2002 waren er in België 66 vlasverwerkingsbedrijven, die in totaal bijna 19.000 ha vlas verwerkten. Van dit areaal werd ruim 4.800 hectare geïmporteerd uit Frankrijk en Nederland. De Belgische verwerkers maken naast het eigen vlas in toenemende mate gebruik van aangekocht vlas, in 2001/2002 reeds twee op de drie bedrijven. Volgens een ruwe berekening werd in 2002 in totaal bijna 140.000 ton stro verwerkt. Het aantal arbeidsplaatsen in de Belgische vlasverwerking bedroeg 259 personen en de investeringen 10,5 miljoen euro.

In tabel 4.4 wordt een beeld geschetst van de verwerking door Belgische bedrijven en de herkomst van het vlas in de periode 2002-2004. Volgens de jaarlijkse analyse van de Belgische vlassector zet de schaalvergroting door (Vlasberichten). In 2003 verwerkten twaalf bedrijven ieder minstens 500 ha vlas, een nieuw record. Bij de oogst is een trend gaande van enkele naar dubbele plukkers en is het aantal keerders toegenomen. Het oprollen van vlasvezels blijft toenemen en het aantal turbines voor het zwingelen daalt door de veel hogere capaciteit van de nieuwe turbines.

Tabel 4.4 *Herkomst verwerkt areaal vezelvlas door Belgische vlassers (in ha)*

	2002	2003	2004 a)
Belgie	14.153	16.468	18.267
Frankrijk	3.877	4.270	4.751
Nederland	945	853	868
Totaal	18.975	21.591	23.886

a) 2004 geschat op basis van een inventarisatie onder verwerkers.

Bron: Vlasberichten.

In tegenstelling tot Nederland komen in België nog spinnerijen en weverijen voor die vlas verwerken. De Belgische linnen- en textielindustrie ziet China als de belangrijkste bedreiging voor hun concurrentiepositie. Belgische wevers van interieurtextiel spelen bij de promotie steeds vaker in op het Europese *Masters of Linen*-logo.

4.3 Overheids- en sectorbeleid

Steunregelingen Europese Unie

Ook in België worden vlastelers en -verwerkers op soortgelijke wijze als in Nederland door de Europese Unie ondersteund met de steunregeling voor akkerbouwgewassen, de Steunregeling Vlas & Hennep en de aanvullende steun voor verwerkers van Nederlands, Belgisch en Frans vlas en de zaaizaadsteunregeling

De hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) wordt in België in 2005 doorgevoerd. De hectaresteen voor telers wordt afgeschaft en vervangen door een bedrijfstoelag. Deze bedrijfstoelag is gebaseerd op de periode 2000-2002, de teler wordt echter vrij in zijn gewaskeuze. De verplichte braak blijft bestaan en wordt gereguleerd via zogenaamde braaktoelagerechten. In België blijft de zaaizaadsteun gekoppeld aan de productie.

Steun Belgische overheid

In tegenstelling tot Nederland kent België specifieke subsidiemogelijkheden voor de vlassector. Vlaanderen benut de steunmogelijkheden voor structuurverbetering van de verwerking en afzet van landbouwproducten gedurende de periode 2000-2006 onder meer voor vlas. Deze mogelijkheden zijn gedefinieerd in het programma voor plattelandsontwikkeling Vlaanderen. De investeringsprojecten dienen betrekking te hebben op rationalisering en milieubesparende maatregelen bij de verwerking van vlas. Het programma omvat:

- investeringen in apparatuur die de processen na het rootproces versnellen (drogen, oprapen, persen en transport);
- rationalisatie en modernisering van de vlasvezelbewerking, inclusief automatische uitpakkmachines en strengvormers. Aansluitend zal ook ondersteuning gaan naar de verticale integratie van de vlasvezelbedrijven, zowel voor de korte als de lange vezel (hekelen, kaarden, cotoniseren op het vlasvezelbedrijf zelf);
- kwaliteitsverbetering van de opslag van vlas (in loodsen in plaats van in open lucht, gescheiden voor strovlas en afgewerkt product);
- investeringen die verder gaan dan de minimumnormen inzake de milieubescherming, de voorkoming van verontreiniging en afvalverwerking. Deze investeringen kunnen zowel betrekking hebben op energiebesparing, waterbesparing en zuivering van afvalwater, beperking van de hinder door stof, lawaai, geur, voorkoming van verontreiniging en milieuvriendelijke verpakkingsmethoden. Zij kunnen ingrijpende wijzigingen in het productieproces impliceren tot zelfs het hanteren van totaal andere productiemethoden.

De Belgische overheidssteun bij investeringen in vlasbedrijven bedroeg 15%, waarvan 10% door de Europese Unie en 5% nationaal werd gefinancierd. Op dit moment is het niet meer mogelijk om een beroep te doen op de regeling, omdat het budget is uitgeput.

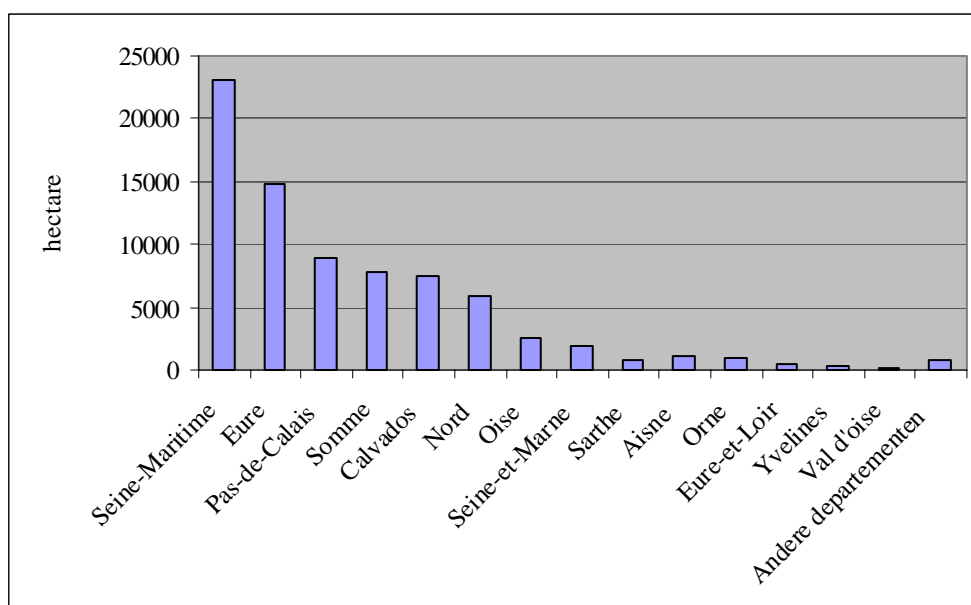
Uit een tussentijdse evaluatie blijkt dat de steun een positieve invloed heeft op het concurrentievermogen van de Belgische vlasteelt. Bij vlas resulteren de investeringen in belangrijke procesverbeteringen en modernisering, wat heeft geleid tot een hogere kwaliteit en hogere verkoopprijzen. Ook is een positief effect op het milieu gerealiseerd door investeringen in nieuwe technologieën.

5. Frankrijk

5.1 Teelt

In 2002 werd in Frankrijk op 5.785 bedrijven in totaal 68.472 ha vlas geteeld en werd bijna 480.000 ton vlas geproduceerd. De Franse vlasteelt is geconcentreerd in de departementen in het noordwesten van Frankrijk. Figuur 5.1 geeft een overzicht van het vlasareaal in de diverse departementen. In 2003 is het aantal vastelandbedrijven toegenomen tot 6.373.

Opvallend is de sterke uitbreiding van het areaal voor de vermeerdering van zaaizaad van ruim 8.000 ha in 1998 tot 16.000 ha in 2002. De Franse vlasindustrie streeft in toenemende mate naar een algehele zelfvoorziening met zaaizaad.

Figuur 5.1 Areaal vlasteelt in diverse departementen in Frankrijk in 2002

De Franse vlasterers behoren met een gemiddelde leeftijd van 40 jaar zeker niet tot de oude garde. Zij zijn bereid om zelfstandig te investeren in moderne mechanisatie voor de oogst en verwerking van vlas, in Frankrijk hoofdzakelijk dauwrotten en keerrepelen. Een dergelijke strategische keuze leidt tot een grote betrokkenheid bij de vlasteelt; ook in economisch mindere tijden behoudt vlas zijn plaats op het bedrijf. Deze situatie is min of meer vergelijkbaar met de Nederlandse aardappelteelt.

Bedrijfsstructuur

Er zijn geen statistische gegevens van de structuur van het gemiddelde landbouwbedrijf met vlas in Frankrijk. Daarom worden in de tabellen 5.1 en 5.2 specifiek voor Noordwest-Frankrijk de kenmerken weergegeven van het gemiddelde akkerbouwbedrijf in 2002. Deze worden uitgebreid toegelicht in het vergelijkend hoofdstuk 6.

Uit de tabellen blijkt dat de akkerbouwbedrijven in het Franse vlasgebied relatief groot zijn met gemiddeld ruim 100 hectare. Met grondprijzen rond de €4.600 per hectare is er nog volop ruimte voor schaalvergroting. Granen nemen met een aandeel van 50% een belangrijke positie in binnen het bouwplan en vormen een belangrijke concurrent voor vlas. Vanwege keien in de grond kunnen niet overal hakvruchten als aardappelen en suikerbieten worden geteeld.

Tabel 5.1 Structuur van het gemiddelde akkerbouwbedrijf in Noordwest-Frankrijk in 2002

	Per bedrijf	Per hectare
Economische grootte (ESU)	96,63	0,90
Totale arbeidsinzet (uren)	3.791	35
- onbetaald	2.923	27
- betaald	868	8
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	107,68	100%
- eigendom	12,34	11%
- gepacht	95,34	89%
Bouwplan (ha)		
- granen	57,10	53%
- overig akkerbouw (o.a. aardappelen, suikerbieten)	32,97	31%
- groenten en bloemen	2,31	2%
- voedergewassen	9,56	9%
- braak	4,93	5%
Totale opbrengsten (€)	142.010	1.319
- gewassen	119.582	1.111
- dieren	14.603	136
Totale kosten (€)	141.747	1.316
- variabel	49.961	464
- vast	35.046	325
- afschrijvingen	26.116	243
Subsidies (€)		
- gewas	32.509	302
- braak	3.152	29
Kosten (€)		
- onderhoud	9.480	88
- energie	5.732	53
- loonwerk	8.493	79
- betaald loon	7.615	71
- pacht grond en gebouwen	16.386	152
- rente	6.623	62

Bron: Eurostat FADN.

Tabel 5.2 Overige kengetallen akkerbouwbedrijven in Noordwest-Frankrijk in 2002

Totaal vermogen (€)	323.534
- eigen vermogen	173.224
- vreemd vermogen	150.311
- land, perm. gewassen en quota	56.979
Aandeel eigen vermogen	54%
Brutoloon per uur (€)	8,78
Schatting waarde grond per ha (€)	4.618
Schatting pacht per ha (€)	172

Bron: Eurostat FADN.

Opbrengsten

De opbrengsten in Frankrijk bedroegen over de periode 2000-2002 gemiddeld 6.650 kg stro per hectare, onder andere resulterend in 1.200 kg lange vezels en 640 kg lokken per hectare. Bij gebrek aan saldoberekeningen voor de Franse vlasteelt zijn in tabel 5.3 alleen de opbrengsten voor de jaren 2001 en 2002 vermeld. De Franse prijzen voor het stro zijn beduidend hoger dan de Nederlandse. Onduidelijk is of in Frankrijk de kosten voor loonwerk en zaaizaad in de prijs worden verrekend.

Tabel 5.3 Opbrengstberekeringen voor vlas in Frankrijk

	2001	2002
Opbrengst in kg	4.371	7.319
Prijs in euro per kg	0,21	0,27
Opbrengst in euro	915	1.991

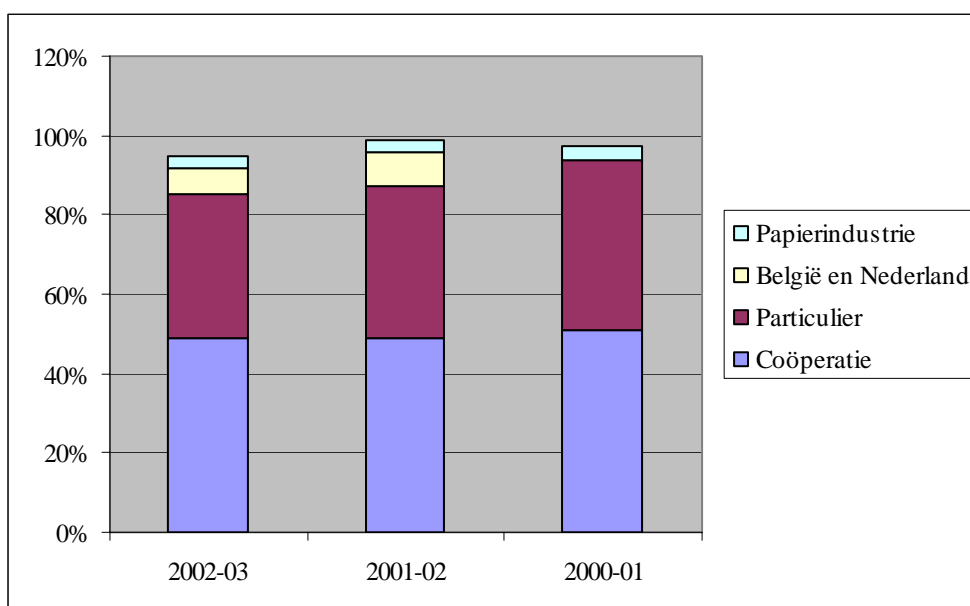
5.2 Verwerking

Het Franse vlas wordt niet uitsluitend verwerkt in Frankrijk; ongeveer 7% van de Franse productie wordt geëxporteerd. Dit vlas gaat vooral naar de vlasverwerkers in België (circa 4.500 hectare) en Nederland (circa 1.000 hectare). Frankrijk importeert zelf geen vlas.

In totaal zijn er in Frankrijk 28 vlasverwerkingsbedrijven, waarvan er 17 privaat en 11 coöperatief zijn georganiseerd. Zij verwerkten in 2002 samen bijna 450.000 ton stro en bezaten daarmee 70% van de West-Europese vlasverwerkingscapaciteit.

Ongeveer de helft van het Franse vlas wordt verwerkt door telerscoöperaties (figuur 5.2) en deze verzorgen eveneens de handel in het vlaszaad. De coöperaties beschikken over moderne apparatuur; de turbines voor het zwingelen kosten 1,5 miljoen euro per stuk en draaien dikwijls 24 uur per dag (ploegendiensten). De aangesloten telers zijn door de grote investeringen gebonden aan de coöperaties en zorgen door een goede grondstofvoorziening voor rendement op de investeringen. Bij een tegenvallende markt zullen ze daarom ook minder geneigd zijn om met de vlasteelt te stoppen.

De private vlasverwerkingsbedrijven in Frankrijk zijn goed voor ongeveer 40% van de verwerking. Zij reageren doorgaans sneller op de marktontwikkelingen dan coöperaties en minderen het areaal in tijden van overproductie. Sinds 2003 zit in Frankrijk nog slechts één vlasspinnerij, namelijk Safilin.

Figuur 5.2 Verwerking van Frans vlas
Bron: ASGPL-campagne 2002-2003.

5.3 Overheids- en sectorbeleid

Steunregelingen Europese Unie

In Frankrijk worden de vlastelers en -verwerkers op soortgelijke wijze als in Nederland door de Europese Unie ondersteund met de steunregeling voor akkerbouwgewassen, de Steunregeling Vlas & Hennep, de aanvullende steun voor verwerkers van Nederlands, Belgisch en Frans vlas en de zaaizaadsteunregeling.

Tabel 5.4 Areaalsteun per departement in Frankrijk in 2003

Departement	Euro/ha
Aisne	406,20
Aube	398,84
Calvados	395,77
Eure	393,32
Eure-et-Loir	384,73
Marne	404,97
Nord	405,59
Oise	401,29
Orne	366,32
Pas-de-Calais	404,97
Sarthe	346,07
Seine-et-Marne	401,29
Seine-Maritime	405,59
Somme	411,11

Bron: Vlasberichten.

In tabel 5.4 zijn de hectaretoeslagen voor vlas in 2003 vermeld voor de diverse departementen in Frankrijk. De braakregeling is ook hier van toepassing. Doordat de grond in Frankrijk goedkoop is en minder efficiënt wordt benut, vormt verplichte braak een minder groot probleem dan in Nederland.

De implementatie van de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) is in Frankrijk in 2006. De hectaresteen voor telers zal voor 75% worden omgezet in een bedrijfstoelage, die is gebaseerd op de periode 2000-2002. Dit betekent dat een kwart van de hectaresteen aan de teelt van vlas en granen gekoppeld blijft. De braakverplichting uit het verleden blijft bestaan en wordt gereguleerd via zogenaamde braaktoeslagrechten. De zaaizaadsteun blijft gekoppeld aan de productie.

Steun Franse overheid

De Franse overheid lijkt meer open te staan voor de vlassector dan de Nederlandse overheid. Dit blijkt onder andere uit de aandacht voor wetenschappelijke ontwikkelingen en industrieel onderzoek. Deze positieve houding wordt mogelijk veroorzaakt door de sterke verwevenheid van de agrarische en politieke netwerken op het Franse platteland. Ook het grotendeels coöperatieve karakter van de Franse vlassector draagt bij aan een gezamenlijke belangenbehartiging.

Frankrijk kent evenals België specifieke subsidiemogelijkheden voor de vlassector. Paragraaf 9.3.7.1.10 uit het programma voor plattelandsontwikkeling (Plan de Développement Rural National; revision 2002 230/317) is gewijd aan andere plantaardige sectoren (textiele vezels). In deze paragraaf wordt als doelstelling voor vlas gemeld: 'Het product beter valoriseren door integratie van de fase van het hekelen, die in toenemende mate door spinnerijen wordt verlaten.' Het programma loopt van 2001 tot 2006 en moet de vlasverwerking ondersteunen in haar streven naar de rationalisatie van het gebruik van vlas en de vergroting van de toegevoegde waarde. De volgende investeringen komen voor ondersteuning in aanmerking:

- rationaliseren en moderniseren van het zwingelproces;
- ontwikkelen van apparatuur voor het hekelen;
- bevorderen van industrieel enzymatisch roten en innovatieve procédés, die de risico's van het dauwrotten verkleinen;
- verbeteren van conditionering en opslag;
- bescherming van de omgeving en het welzijn van het personeel.

Deze investeringen moeten gekoppeld worden aan de bevordering van de herstructurering van de vlasbedrijven ten aanzien van de verspreiding en uitrusting van werktuigen.

Aangemoedigd door voornoemd programma hebben in de Franse vlassector de afgelopen laatste jaren omvangrijke investeringen plaatsgevonden. De investeringssteun bedraagt 23%. Hiervan komt 15% van de Europese Unie en 8% uit nationale middelen. Soms wordt daarenboven ook nog eens ondersteuning uit regionale fondsen geboden.

6. Vergelijking Nederland, België en Frankrijk

Op basis van de informatie in de voorgaande drie hoofdstukken wordt in de tabellen 6.1 en 6.2 een vergelijking gemaakt van de vlassector en de structuur van de akkerbouwbedrijven in Nederland, België en Noordwest-Frankrijk. In tabel 6.3 worden bovendien de gevolgen van de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid inzichtelijk gemaakt.

Tabel 6.1 bevestigt dat de omvang van de teelt en verwerking van vlas in Nederland fors kleiner is dan in België en Frankrijk. De schaalgrootte van de teelt en verwerking in Nederland en België is eveneens veel minder dan in Frankrijk. Hierbij moet worden opgemerkt, dat het relatief grote areaal vlas per bedrijf in België is terug te voeren op het feit dat in België vlasverwerkers die land huren in de statistieken als landbouwbedrijf worden aangeduid. Het gaat daarbij om ongeveer de helft van het Belgische vlasareaal. In Nederland en Frankrijk melden daarentegen de verhuurders van het land de percelen met vlas aan voor de meitelling. Bovendien komt landhuur door verwerkers in deze landen slechts in zeer beperkte mate voor.

Het opbrengst- en kwaliteitsniveau van vlas alsmede de subsidies op vlas in de drie landen verschillen nauwelijks. Daarentegen liggen de belangrijke kostenposten arbeidsloon en grond in Nederland beduidend hoger dan in België en Frankrijk.

Bij de vergelijking in tabel 6.2 valt een aantal aspecten op. Het gemiddelde Nederlandse akkerbouwbedrijf is ondanks het relatief kleine areaal cultuurgrond veel kapitaalsintensiever dan in België en zeker Frankrijk. Dit blijkt onder andere uit de economische grootte (ESU) en het opbrengst- en kostenniveau, die zowel in absolute zin als per hectare hoger zijn. Dit wordt voor een belangrijk deel verklaard door de grote verschillen in het bouwplan tussen de drie landen. In Nederland bestaat het bouwplan namelijk voor 60% uit hoogsalderende rooivruchten en groenten en voor 30% uit laagsalderende granen en voedergewassen, terwijl in Frankrijk het bouwplan voor 30% uit rooivruchten en groenten bestaat en voor 60% uit granen en voedergewassen. Het bouwplan in België zit hier qua samenstelling ongeveer tussenin.

Ondanks de verschillen in het bouwplan is de arbeidsinzet per hectare in Nederland vergelijkbaar met België. Wel wordt in België relatief meer onbetaalde gezinsarbeid verricht. In Frankrijk wordt vanwege het extensieve bouwplan de helft minder arbeid ingezet dan in Nederland en België.

De ondersteuning van het akkerbouwbedrijf met gewassubsidies en braakpremies is in Nederland beduidend lager dan in België en zeker Frankrijk. Ook hier is weer een relatie te leggen met het aandeel gewassen in het bouwplan, die voor ondersteuning door de Europese Unie in aanmerking komen als bijvoorbeeld de granen. Verder is het aandeel cultuurgrond onder braak in Nederland kleiner dan in België en Frankrijk.

Per saldo zijn het bruto-inkomen uit bedrijf en het gezinsinkomen per ondernemer in Nederland en Frankrijk vrijwel gelijk. In België ligt het bruto-inkomen uit bedrijf weliswaar lager, maar is het gezinsinkomen per ondernemer hoger door de grotere inzet van gezinsarbeid.

Ten slotte is de vermogenspositie van het gemiddelde akkerbouwbedrijf in Nederland veel beter dan in België en Frankrijk, zowel met betrekking tot het totaal als het eigen vermogen. Dit vermogen zit voor het grootste deel vast in grond, gebouwen en quota. Een verklaring voor dit verschil is dan ook het grote aandeel eigen grond op Nederlandse bedrijven van meer dan 50% en de fors hogere marktwaarde van de grond in Nederland. Dit alles ondanks het relatief kleine areaal cultuurgrond per bedrijf in Nederland.

Tabel 6.1 *Vergelijking van de vlassector in Nederland, België en Frankrijk in 2002*

Vergelijking 2002	Nederland	België	Frankrijk
<i>Teelt</i>			
Areaal (ha)	4.096	16.270	68.472
Aantal bedrijven	608	879	5.785
Areaal per bedrijf (ha)	6,74	18,51	11,84
Opbrengst stro (ton/ha)	7,00	6,50	7,00
EU-toeslag Mac Sharry (€/ha)	446	400	395
Loonkosten (€/uur)	11,42	6,23	8,78
Grondkosten (€/ha)	26.512	13.137	4.618
<i>Sector</i>			
Productie stro (ton)	23.217	108.017	479.304
Productie lange vezels (ton)	4.600	20.000	92.000
Kwaliteit vezels	3	2	1
Kwaliteit zaad	1	2	3
<i>Verwerking</i>			
Productie binnenland (ton stro)	23.217	108.017	479.304
Import (ton stro) a)	9.425	33.958	0
Export (ton stro) a)	6.819	4.588	31.976
Verwerking binnenland (ton stro) a)	25.823	137.387	447.328
Aantal verwerkers	8	66	28
Verwerkt volume per bedrijf (ton stro)	3.228	2.082	15.976
Loonkosten textielsector (€/uur)	16,90	17,73	11,85

a) Geschat op basis van de arealen en gemiddelde opbrengsten.

Tabel 6.2 *Vergelijking van de bedrijfsstructuur van akkerbouwbedrijven in Nederland, België en Noord-West-Frankrijk in 2002*

	Per bedrijf			Per hectare		
	Nederland	België	Frankrijk	Nederland	België	Frankrijk
Economische grootte (ESU)	106,40	70,18	96,63	2,10	1,42	0,90
Totale arbeidsinzet (uren)	3.222	3.678	3.791	64	74	35
- onbetaald	2.686	3.192	2.923	53	64	27
- betaald	536	486	868	11	10	8
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	50,60	49,58	107,68	100%	100%	100%
- eigendom	26,60	10,50	12,34	53%	21%	11%
- gepacht	24,00	39,08	95,34	47%	79%	89%
Bouwplan (ha)						
- granen	12,73	19,38	57,10	25%	39%	53%
- overig akkerbouw (o.a aardappelen, suikerbieten)	26,25	18,99	32,97	52%	38%	31%
- groenten en bloemen	4,75	3,20	2,31	9%	6%	2%
- voedergewassen	3,03	5,23	9,56	6%	11%	9%
- braak	1,10	1,37	4,93	2%	3%	5%
Totale opbrengsten (€)	174.230	112.984	142.010	3.443	2.279	1.319
- gewassen	145.746	91.659	119.582	2.880	1.849	1.111
- dieren	8.615	16.495	14.603	170	333	136
- overig	19.868	4.829	7.825	393	97	73
Totale kosten (€)	149.910	81.396	141.747	2.963	1.642	1.316
- variabele kosten	52.878	35.078	49.961	1.045	708	464
- vaste kosten	38.760	18.132	35.046	766	366	325
- externe kosten van derden	34.027	16.905	30.624	672	341	284
- afschrijvingen	24.246	11.282	26.116	479	228	243
Subsidies (€):						
- gewassen	5.748	7.989	32.509	114	161	302
- braakpremies	448	583	3.152	9	12	29
Kostenposten (€):						
- onderhoud machines/gebouwen	11.272	4.690	9.480	223	95	88
- energie	5.945	2.401	5.732	117	48	53
- loonwerk	11.640	9.085	8.493	230	183	79
- betaald loon	6.122	3.027	7.615	121	61	71
- pacht grond en gebouwen	14.208	8.853	16.386	281	179	152
- rente	13.698	5.025	6.623	271	101	62
Bruto inkomen uit bedrijf (€)	89.515	71.029	89.246			
Gezinsinkomen uit bedrijf (€)	29.327	41.539	32.993			
Gezinsinkomen per ondernemer (€)	23.303	32.111	25.010			
Totaal vermogen €)	1007.992	264.615	323.534			
- eigen vermogen	741.235	173.549	173.224			
- vreemd vermogen	266.757	91.066	150.311			
Aandeel eigen vermogen	74%	66%	54%			

In tabel 6.3 worden de gevolgen van de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid inzichtelijk gemaakt. In Nederland en België wordt de hectaretoeslag volledig ontkoppeld en in Frankrijk voor 75% en in alle drie landen ondergebracht in een bedrijfstoeslag. De overige 25% blijft in Frankrijk gekoppeld aan de vlasteelt.

De vlasverwerkers in België huren veel land en krijgen daarvoor na de hervorming bedrijfstoelagerechten. Voor het behoud van deze vaak omvangrijke inkomenssteun blijven zij veelal aangewezen op grondeigenaren die in het verleden ook land aan hen verhuurden voor de vlasteelt.

Indien bij de herziening van de EU-steunregeling voor verwerkers van vlas en hennep in 2005 ook de aanvullende steun aan de verwerker van Nederlands vlas van €120/ha zou komen te vervallen, zal in Nederland het totale niveau van steun gekoppeld aan de vlasteelt lager zijn dan in België en Frankrijk. Omdat de saldi van de teelt van vlas, granen en graszaad in Nederland dicht bijeenliggen, is een verschuiving in het bouwplan van vlas naar granen en graszaad denkbaar.

Tabel 6.3 Vergelijking van ondersteuning van de teelt van vezelvlas voor en na de hervormingen

	Nederland	België	Frankrijk
Huidige situatie	Hectaresteen Verplichte braak Zaaizaadsteun	Hectaresteen Verplichte braak Zaaizaadsteun	Hectaresteen Verplichte braak Zaaizaadsteun
Na hervormingen vanaf	2006 Volledige ontkoppeling hectaresteen Braak ontkoppeld: areaal braak voor vlas gebaseerd op situatie 2001-2002 (vastgelegd in braaktoeslagrechten) Zaaizaadsteun voor vlas blijft gekoppeld	2005 Volledige ontkoppeling hectaresteen Braak ontkoppeld: areaal braak voor vlas gebaseerd op situatie 2001-2002 (vastgelegd in braaktoeslagrechten) Zaaizaadsteun voor vlas blijft gekoppeld	2006 75% ontkoppeling hectaresteen Braak ontkoppeld: areaal braak voor vlas gebaseerd op situatie 2001-2002 (vastgelegd in braaktoeslagrechten) Zaaizaadsteun voor vlas blijft gekoppeld

7. Knelpunten en oplossingsrichtingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn de vlassectoren in Nederland, België en Frankrijk in kaart gebracht en met elkaar vergeleken. In dit hoofdstuk wordt de concurrentiepositie van de Nederlandse vlassector bepaald met behulp van een SWOT-analyse ofwel een analyse van de sterke en zwakke punten, kansen en bedreigingen. De sterke en zwakke punten kunnen door de sector zelf worden beïnvloed; de kansen en bedreigingen worden daarentegen door de externe omgeving van de sector bepaald.

De SWOT-analyse vormt de basis voor het identificeren van de strategische knelpunten en het uitwerken van oplossingsrichtingen voor de Nederlandse vlassector. Met andere woorden: op welke uitdagingen moet de sector zich in de komende jaren richten.

7.1 Kansen en bedreigingen

In tabel 7.1 zijn de belangrijkste kansen en bedreigingen voor de Nederlandse vlassector samengevat, zoals uit de interviews en de literatuurstudie naar voren zijn gekomen. Deze kansen en bedreigingen kunnen niet of beperkt door de vlassector zelf worden beïnvloed, maar worden door markt- en maatschappelijke ontwikkelingen bepaald. Ze worden hierna één voor één toegelicht.

Tabel 7.1 Kansen en bedreigingen voor de Nederlandse vlassector.

Kansen	Bedreigingen
<ul style="list-style-type: none">- Groei vraag kwaliteitskleding op basis van vlas- Veelzijdige toepassingsmogelijkheden- Herziening plattelandsbeleid	<ul style="list-style-type: none">- Concurrentie andere vezelproducten- Opkomst veredeling en vermeerdering van zaai-zaad in Frankrijk- Hoge kosten grond en arbeid- Herziening landbouwbeleid Europese Unie- Investeringssteun in België en Frankrijk

Kansen

Groei vraag kwaliteitskleding op basis van vlas

China heeft zich ontwikkeld tot een van de belangrijkste producenten in de wereld van kwaliteitskleding en importeert grote hoeveelheden vlasvezels. Verder zorgt de verhoging van de levensstandaard in Azië voor een toenemende vraag naar kwaliteitskleding. Bovendien heeft linnen een vaste plaats gekregen in kledingcollecties en is minder dan in het verleden afhankelijk van modetrends. Deze ontwikkelingen zorgen samen voor een groei van de vraag naar hoogwaardige textielproducten op basis van vlas.

Veelzijdige toepassingsmogelijkheden

Vlasvezels worden niet alleen toegepast in de textielindustrie, maar kunnen ook worden gebruikt als vervanger van glasvezels of synthetische vezels in technische toepassingen. Het vlaszaad kan worden benut voor de vervaardiging van lijnolie en diervoeder of als zaaizaad. Verder levert vlas houtige bestanddelen, die tot platen kunnen worden verwerkt of gebruikt als strooisel in stallen. Tenslotte bieden de restproducten van de vlasteelt en -verwerking goede mogelijkheden als brandstof voor de productie van groene energie. Een bredere toepassing van vlasproducten is echter mede afhankelijk van de verdere ontwikkeling van de agrotechnische verwerking.

Herziening plattelandsbeleid

Het huidige plattelandsontwikkelingsprogramma wordt in 2006 herzien. Momenteel heeft het beleid meer aandacht voor het behoud en stimuleren van de economische bedrijvigheid en werkgelegenheid op het platteland. De kans is daarmee groot dat dan meer ruimte zal ontstaan voor ondersteuning door de overheid bij de ontwikkeling van de agro-industrie.

Bedreigingen

Concurrentie andere vezelproducten

Het wereldverbruik van natuurlijke en synthetische vezels neemt jaarlijks toe, maar de groei zit met name bij de synthetisch geproduceerde vezels. De chemische industrie investeert veel geld in de ontwikkeling van nieuwe synthetische vezels met een hogere gebruikswaarde. Daarnaast ondervindt vlas ook concurrentie van andere natuurlijke vezels, met name van katoen.

Opkomst veredeling en vermeerdering van zaaizaad in Frankrijk

Nederland heeft traditioneel een sterke positie in de veredeling en vermeerdering van zaaizaad. In Frankrijk is evenwel de zelfvoorzieningsgraad voor zaaizaad aanzienlijk toegenomen. Hierdoor verminderen de exportmogelijkheden voor Nederlands zaaizaad en moeten nieuwe markten worden aangeboord.

Hoge kosten grond en arbeid

De productiefactoren grond en arbeid zijn in Nederland relatief schaars in vergelijking met België en Frankrijk. Dit resulteert in beduidend hogere kosten voor grond (2 tot 5 maal) en arbeid (1,5 tot 2 maal).

Herziening landbouwbeleid Europese Unie

Door de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) is in Nederland na 2005 minder steun direct gekoppeld aan de vlasteelt dan in Frankrijk en België. Indien bovendien de additionele toeslag van €120 per hectare voor de verwerker van Nederlands vlas zou komen te vervallen, verzwakt de concurrentiepositie ten opzichte van de Franse vlasteelt. Deze ontwikkelingen drukken het rendement van de Nederlandse vlasteelt. Een verschuiving in het bouwplan naar de vrijwel even goed renderende teelt van granen of graszaad is in die situatie denkbaar.

Investeringssteun België en Frankrijk

België en Frankrijk verlenen in het kader van nationale programma's voor plattelandsontwikkeling steun bij de structuurverbetering van de verwerking en afzet van onder andere vlas. Op investeringen in verbeteringen van het oogst- en verwerkingsproces en de kwaliteit van het product wordt 15 tot 23% subsidie verstrekt.

7.2 Sterke en zwakke punten

In tabel 7.2 zijn de belangrijkste sterke en zwakke punten van de Nederlandse vlassector ten opzichte van België en Frankrijk samengevat, zoals uit de interviews en literatuurstudie naar voren zijn gekomen. Deze sterke en zwakke punten kunnen wel door de vlassector worden beïnvloed en zijn niet of beperkt afhankelijk van de markt en maatschappelijke ontwikkelingen. Ze worden hierna één voor één toegelicht.

Tabel 7.2 Sterke en zwakke punten van de Nederlandse vlassector

Sterkten	Zwakten
- Sterke marktpositie in de veredeling en vermeerdering van zaaizaad	- Geringe omvang teelt en verwerking
- Nederlands erfgoed en positief imago vlasteelt	- Kleinschaligheid teelt en verwerking
- Goede vermogenspositie vlasproductiebedrijven	- Mindere vezelkwaliteit
	- Verouderde oogst- en verwerkingsmachines

Sterke punten

Sterke marktpositie in de veredeling en vermeerdering van zaaizaad

In Nederland zijn drie veredelingsbedrijven actief en 80% van het vlasareaal is bestemd voor zaaizaadvermeerdering tegen bijna 40% in België en ruim 20% in Frankrijk. Nederland is mede door de goede zaaizaadkwaliteit een belangrijke exporteur van zaaizaad.

Nederlands erfgoed en positief imago vlasteelt

De vlascultuur behoort tot het Nederlands erfgoed en levert een bijdrage aan de diversiteit van het platteland. Vlas heeft bovendien een goed imago dankzij de milieuvriendelijke teelt en de gebruiksmogelijkheden als groene grondstof. Dit zorgt er voor dat de vlasteelt in het algemeen sympathie ontmoet bij beleidsmakers en politici.

Goede vermogenspositie vlasproductiebedrijven

De Nederlandse akkerbouwbedrijven met vlas bezitten ruim vier keer zoveel eigen vermogen dan die in België en Frankrijk. De solvabiliteit is met een aandeel eigen vermogen van 75% ook groter dan in België (65%) en Frankrijk (55%). Dit hangt samen met het groter aandeel eigen grond en de hoge marktwaarde van grond in Nederland. Deze gunstige financiële positie biedt in principe ruimte voor investeringen.

Zwakke punten

Geringe omvang teelt en verwerking

De omvang van de Nederlandse vlassector is bij zowel de teelt als verwerking fors kleiner dan in België (5 maal) en Frankrijk (20 maal). Hierdoor is de financiële draagkracht voor collectieve voorzieningen als bijvoorbeeld onderzoek en voorlichting op het gebied van proces- en productinnovatie beduidend geringer. In tegenstelling tot Frankrijk wordt door de Nederlandse overheid nauwelijks geïnvesteerd in kennisontwikkeling en -doorstroming ten behoeve van de vlassector.

Kleinschaligheid teelt en verwerking

De teelt en verwerking van vlas in Nederland en België zijn veel kleinschaliger dan in Frankrijk. Het aantal hectares vlas per landbouwbedrijf is in Frankrijk ongeveer twee keer zo groot en de verwerkte hoeveelheid vlasstro per verwerkingsbedrijf zelfs vijf keer. De hoge aanschafkosten van oogst- en verwerkingsmachines en de beperkte terugverdien capaciteit beperken de investeringsbereidheid in Nederland.

Overigens wordt het areaal vlas per bedrijf beperkt door de vruchtwisselingseis van 1 op 6. Op een voor Nederland gemiddeld akkerbouwbedrijf van 50 ha is zodoende slechts ruimte voor acht hectare vlas. Het saldo is in vergelijking met concurrerende gewassen als graan relatief goed en lijkt minder een belemmering te vormen. Het oogstrisico is daarentegen wel een probleem.

Mindere vezelkwaliteit

De kwaliteit van de Nederlandse vlasvezels is minder goed dan de Belgische en Franse, maar mondiaal gezien nog steeds goed te noemen. De hoeveelheid en kwaliteit van de vezels zijn afhankelijk van de weersomstandigheden tijdens het dauwrotten. In Nederland is door de meer noordelijke ligging de kans op ongunstig weer in de oogstperiode iets groter dan in België of Frankrijk.

Verouderde oogst- en verwerkingsmachines

Mede door de bovengenoemde kleinschaligheid en beperkte terugverdien capaciteit zijn de machines voor de oogst en verwerking van vlas in Nederland minder modern dan in België en Frankrijk. Bovendien worden de vlasbedrijven in laatstgenoemde landen door de nationale overheid financieel ondersteund bij de modernisering van het oogst- en verwerkingsproces.

7.3 Oplossingsrichtingen en actiepunten

In tabel 7.3 zijn in een confrontatiematrix de belangrijkste kansen en bedreigingen voor de Nederlandse vlassector in verband gebracht met haar sterke en zwakke punten. Deze matrix biedt inzicht bij de beantwoording van de volgende vragen:

- Hoe kunnen sterke punten dienen om kansen aan te grijpen?
- Hoe kunnen sterke punten dienen om bedreigingen af te slaan?
- Hoe kunnen zwakke punten omgebogen worden om kansen te kunnen benutten?

- Hoe kunnen zwakke punten omgebogen worden om bedreigingen af te slaan?

Daar waar een sterk of zwak punt een raakvlak heeft met een kans of bedreiging, wordt in de confrontatiematrix een nummer vermeld. Dit nummer correspondeert met de hierna beschreven oplossingsrichtingen en actiepunten. De belangrijkste onderwerpen worden als eerste besproken.

Tabel 7.3 Confrontatiematrix van de belangrijkste kansen, bedreigingen, sterke en zwakke punten voor de Nederlandse vlassector

		Kansen			Bedreigingen				
		Groei vraag naar kwaliteitskleding	Veelzijdige toepassingen	Herziening plattelandsbeleid	Concurrentie andere vezels	Franse veredeling en vermeerdering	Hoge kosten grond en arbeid	Herziening EU-landbouwbeleid	Investeringssteun-België/Frankrijk
Sterke punten	Sterke marktpositie veredeling zaaizaad					5	5		
	Nederlands erfgoed en positief imago		6	3	6, 8			4	3
	Goede vermogenspositie vlastelers	2	2						
Zwakke punten	Geringe omvang teelt en verwerking	1	1		7				3
	Kleinschaligheid teelt en verwerking	1	1				1		3
	Mindere vezelkwaliteit				7				
	Verouderde oogst- en verwerkingsmachines	1	1						3

1. Samenwerking telers en verwerkers

De geringe omvang en kleinschaligheid van de Nederlandse teelt en verwerking van vlas beperken de mogelijkheden om op de groeiende vraag naar kwaliteitskleding en industriële toepassingen in te spelen. Hoewel de afzet van vlasvezels de afgelopen tien jaar een duidelijk stijgende lijn vertoonde, groeide de vlasteelt in Nederland in tegenstelling tot Frankrijk en België nauwelijks. Schaalvergroting van de teelt én verwerking vergroot de investeringsruimte voor verbetering van het oogst- en verwerkingsproces en de productkwaliteit en verlaagt de kosten van oogst en verwerking. De samenwerking tussen verwerkers en groepen telers verdient daarbij meer aandacht. Daarbij moet rekening worden gehouden met knelpunten in de regelgeving van de Europese Unie, die deze samenwerking in de weg kunnen staan (zie punt 4).

De schaalvergroting van individuele teeltbedrijven wordt belemmerd door de hoge kosten voor grond en arbeid. Door samenwerking op mechanisatiegebied zijn telers echter wel in staat meer werkzaamheden zelf uit te voeren en knelpunten in de beschikbaarheid

van arbeid op te vangen. Op die manier kunnen telers bovendien een hoger saldo op de vlasteelt realiseren.

Acties: - Telers en verwerkers informeren over en enthousiasmeren voor meer samenwerking; starten van een proefproject.
- Pleiten voor overheidssteun bij de oprichting van samenwerkingsverbanden.

Wie: Commissie Vlas, LTO/ZLTO, ANV (Algemene Nederlandse Vlaskersbond)

Wanneer: 2005

2. *Verhoging investeringen in de vlasteelt*

Gezien de goede vermogenspositie hebben veel Nederlandse akkerbouwers in principe voldoende financiële draagkracht om te investeren in de vlasteelt en zodoende in te spelen op de groeiende marktvoor vraag naar vezels voor diverse toepassingen. De teelt en het mogelijke rendement genieten echter onder akkerbouwers weinig bekendheid, waardoor investeringen in de Nederlandse vlasteelt achterblijven.

Actie: Meer bekendheid geven aan de vlasteelt en het mogelijke rendement via artikelen in landbouwbladen en voorlichtingsbijeenkomsten.

Wie: ANV, Commissie Vlas, LTO

Wanneer: continu

3. *Regionaal en nationaal stimuleringsbeleid*

De vlascultuur behoort tot het Nederlands erfgoed en levert een bijdrage aan de diversiteit van het platteland. Vlas heeft bovendien een goed imago dankzij de milieuvriendelijke teelt en de gebruiksmogelijkheden als groene grondstof. Deze positieve eigenschappen bieden kansen om aandacht te vragen voor de vlasteelt bij de herziening van het plattelandsbeleid in 2006, waarin naar verwachting meer aandacht zal zijn voor het behoud en stimuleren van de economische bedrijvigheid en werkgelegenheid op het platteland. In Frankrijk en België heeft de vlassector op dit punt reeds successen behaald, hetgeen heeft geleid tot een modernisering van de mechanisatie voor oogst en verwerking. De Nederlandse vlassector is hierbij vergeleken achtergebleven en heeft een inhaalslag nodig.

Actie: Bij provincies en de landelijke overheid vlas naar voren schuiven bij de heroriëntatie van het plattelandsontwikkelingsbeleid in 2006. Hierbij een verband leggen met de aftopping van de directe steun, de zogenaamde modulatiekorting, waarvan de opbrengst ten goede moet komen aan de landbouw.

Wie: Commissie Vlas, provincies, LTO, ANV

Wanneer: 2005

4. *Europees landbouwbeleid*

Vanwege de onder punt 3 genoemde positieve eigenschappen ontmoet de vlasteelt ook veel sympathie bij landelijke en Europese politici en beleidsmakers. Dit biedt kansen om het landbouwbeleid van de Europese Unie zodanig te beïnvloeden, dat de Europese vlasteelt en -verwerking wordt ondersteund. Een bijzonder punt van aandacht is de evaluatie van de marktordening voor vlas en hennep eind 2005. Voorkomen moet worden dat de concurrentiepositie van de Nederlandse vlasteelt verzwakt, bijvoorbeeld door het stopzetten van de additionele steun voor verwerkers van Nederlands vlas. Ook dienen elementen in de steunregeling te worden weggenomen, die samenwerking tussen verwerkingsbedrijven in de weg staan. Verder moet worden getracht om de administratieve lastendruk als gevolg van de steunregeling te verminderen.

Actie: De vlassector moet alert zijn op de effecten van de herziening van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en waar nodig aandacht vragen voor problemen die hieruit voorkomen. In de Europese Unie dient het Nederlands standpunt naar voren te worden gebracht.

Wie: Commissie Vlas, LTO, Ministerie van LNV

Wanneer: begin 2005: 1. inbreng in evaluatie van de marktordening voor vlas en hennep, uitgevoerd door een extern bureau in opdracht van de Europese Commissie en 2. uitnodigen in Nederland van Commissiemedewerkers op het gebied van vlas; tweede helft 2005: overleg met de minister van LNV en leden van het Europees Parlement

5. *Investerings in de zaaizaadproductie*

De sterke marktpositie in de veredeling en vermeerdering van zaaizaad biedt Nederland de kans om de concurrentieslag met de Franse veredeling en vermeerdering met succes aan te gaan. Door de combinatie van zaaizaad- met vezelproductie kan een hogere toegevoegde waarde worden gerealiseerd, die in Nederland ook nodig is om de hoge kosten van grond en arbeid te kunnen dragen.

Actie: Blijven investeren in gemeenschappelijk onderzoek ten behoeve van de veredeling van vlas. Momenteel loopt in samenwerking tussen de vlaskwekers en Wageningen UR het AFLP-project, gericht op merkergeïstureerde veredeling. Dit project eindigt in 2004 en getracht moet worden de samenwerking in het onderzoek voort te zetten.

Wie: Vlaskwekers

Wanneer: Eind 2004 en 2005

Actie: Intensivering van de samenwerking tussen kwekers, telers en verwerkers om gezamenlijk de positie van Nederland als zaaizaadland te versterken.

Wie: Vlaskwekers, vlastelers, vlasverwerkers, Commissie Vlas

Wanneer: 2005

6. *Afzet van producten buiten de textielindustrie*

De toepassingsmogelijkheden voor diverse doeleinden naast textiel biedt kansen om de afzet van vlasproducten te verbreden en de concurrentie door andere synthetische en natuurlijke vezels te verminderen. De trefwoorden hierbij zijn: hernieuwbare grondstof, hergebruik en productinnovatie.

- Acties:
- Bij overheden vlasvezels onder de aandacht brengen als milieuvriendelijk alternatief voor bijvoorbeeld glasvezels en glaswol en/of aandacht vragen voor de toepassing in de bouw van platen vervaardigd uit vlasscheven. Gesprekken voeren met de ministeries van LNV, EZ en VROM over maatregelen die het gebruik van vlasproducten kunnen bevorderen en innovaties kunnen stimuleren.
 - Bij overheden aandacht vragen voor vlasscheven, -afval en -stof als grondstof voor de winning van groene energie of als bodemverbeteraar. Overleg met het ministerie van VROM over de wijziging van de regelgeving groenafval en tarragrond en met de provincies over de verwijdering van onverwerkbaar vlas.
 - Informeren en enthousiasmeren van potentiële investeerders, gebruik makend van het feit dat in Zuidwest-Nederland een omvangrijke agro-industrie is gevestigd.

Wie: Commissie Vlas, LTO, ANV

Wanneer: eind 2004, 2005

7. *Samenwerking in onderzoek met Frankrijk en België*

Nederland heeft door de geringe omvang van de vlassector een achterstand op het gebied van teeltkundig onderzoek en voorlichting aan de vlasteler en -verwerker. Een belangrijk knelpunt in de vlasteelt is het dauwrot. Onderzoek gericht op een betere beheersing van dit proces verdient alle aandacht. Het zal leiden tot een vermindering van de oogstrisico's en een verbetering van de kwaliteit, waardoor de betrouwbaarheid van vlas als grondstofleverancier en de concurrentiekracht ten opzichte van andere vezels toenemen.

- Acties:
- Het reeds bestaande overleg met het in Frankrijk gevestigde Institut Technique du Lin (ITL) voortzetten.
 - De vorming van een fonds, waaruit langjarige samenwerking op onderzoeksgebied met Frankrijk en België gerealiseerd kan worden.
 - De aansluiting zoeken bij Franse initiatieven om te komen tot een wettelijk beschermde geografische aanduiding voor vlasvezels.

Wie: Commissie Vlas, provincies

Wanneer: eind 2004, begin 2005

8. *Promotie vlasproducten*

De goede gebruiksmogelijkheden en het positieve imago van vlas dienen een rol te spelen in de concurrentie met andere textielvezels en de stabilisatie van de afzet van vlasvezels.

Actie: Collectieve promotie in Europese verband.

Wie: Confédération Européenne du Lin et du Chanvre (CELC)

Wanneer: continu

Literatuur

AGPL, 2004. Rapport d'activités campagne 2002-2003. Association Generale des Producteurs de Lin, Parijs, Frankrijk.

CIRFS, 2002. Information on man made fibres. Volume 39, Comité International de la Rayonne et des Fibres Synthétiques, Brussel, België.

Demeestere, G., 1999. Handleiding kwaliteitszorg in de vlassector. Algemeen Belgisch Vlasverbond en Vormingsinstituut voor K.M.O., Kortrijk, België.

Falisse, A., 2003. Report from the state of Belgium; update report. Interactive European Network for Industrial Crops and their Applications (IENICA).

HPA, 2004. Steunregeling vlas en hennep; aanvulling nr. 2. Hoofdproductschap Akkerbouw, Den Haag, Nederland.

ITL, 2001. Guide Technique du Lin 2001. Institut Technique du Lin, Gamaches en Vexin, Frankrijk.

Riensema, C.J., R.A.C. Koster en Th.J.H.M. Hutten, 1990. Vlas 2000; structuur en afzetperspectief van de vlassector in Nederland. Onderzoeksverslag 66, LEI, Den Haag, Nederland.

Vlasberichten, jaargangen 2002 t/m 2005. Algemeen Belgisch Vlasverbond.

Wander, J.G.N. en S. Swanepol, 1999. Teelt van vezelvlas. Teelthandleiding nr 85. Praktijkonderzoek voor de Akkerbouw en Vollegrondsgroenteteelt, Lelystad, Nederland.

Geraadpleegde websites:

www.lin.asso.fr Association Generale des Producteurs de Lin (AGPL)
www.cbs.nl Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)
www.cirfs.org Comité International de la Rayonne et des Fibres Synthétiques (CIRFS)
www.gfk.nl Growth from Knowledge (GfK)
www.hpa.nl Hoofdproductschap Akkerbouw (HPA)
www.lin-itl.com Institut Technique du Lin (ITL)
www.isovlas.nl Isohlas
www.lin.asso.fr Maison de Lin - Masters of Linen

Geïnterviewde personen:

M.A. en E. van de Bilt (Van de Bilt Zaden en Vlas B.V. te Sluiskil)

K. en A. Bouman (Flevo Vlas B.V. te Nagele)

W. en S. van de Ree (vlastelers te Zaamslag)

K. Vollebregt (vlasteler te Dronten)

H. Thomaes (projectenbureau ZLTO te Tilburg)

R. van Mensvoort (directeur Isohlas te Oosterwijk)

R. van Rossum (handelsorganisatie Northern Linen te Oosterhout)

J. Meerburg (Cebeco Seeds te Vlijmen)

J.E.F. Wintermans (directeur ondernemersorganisatie Modint te Amsterdam)

Bijlage 1 Toepassingen van vezelglas

Overzicht van de toepassingen van vezelglas

Vezels

Linnen in textiele toepassingen (kleding, huishoudelijk linnen, meubel- en interieurstoffen, technisch textiel)

Non-woven (bijvoorbeeld bioluiers)

Extrusietoepassingen, gemengd met kunsthars

Schilderslinnen

Papierindustrie (o.a. bankpapier)

Isolatiemateriaal

Scheven

Vlasschevenplaat

Strooisel veehouderij

Energie

Zaad

Zaaizaad: vermeerdering

Lijnzaadolie als grondstof voor bijvoorbeeld linoleum, verf, voeding en cosmetica

Lijnzaad: bakkerij

Voorbeelden van niet-textiele toepassingen van vezelglas

Installatiebranche

Vlasdekens en vlasplaten die kunnen worden toegepast bij de thermische en akoestische isolatie van:

- geluidsomkastingen
- geluidsdempers
- geluidsschermen
- geluidsabsorberende panelen en baffles
- geluidsisolerende cabines
- scheidingswanden
- geluidsisolerende deuren
- coulissendempers
- ondervloeren

Auto-industrie

Het natuurlijke vezelmateriaal van vlasvilt kan ter opvulling en versteviging worden gebruikt in onder andere:

- autoportieren
- hoedenplanken
- autoschuifdaken
- autostoelzittingen
- dashboardkasten

Waterbouw

- Vlasrollen als oeverbescherming van kleine watergangen
- Erosiebescherming van kleine watergangen in combinatie met rietvegetatie
- Erosiebescherming in combinatie met helmaanplant in duingebieden

Wegenbouw

- Erosiebescherming in combinatie met graszaadmengsel
- Absorptiemat: voor het opzuigen van olie
- Vochtregulering van beton: voorkomt uitdroging

Milieutechniek

- Tijdelijke bescherming van folies en kunststofweefsels tegen beschadiging
- Olie-absorptie

Groenvoorziening

- Boombescherming: bij werkzaamheden nabij oudere bomen
- Onkruidbeschermingsmat
- Inzaaien van speciale grassoorten en onkruid vrijhouden
- Vochtregulatie overgepote bomen